

Servei de Relacions Exteriors de l'IEC

**Nous reptes per als nostres països:
perspectives i estratègies de futur**

A cura de
Joan Martí i Castell

Barcelona, 2003

**Nous reptes per als nostres països:
perspectives i estratègies de futur**

This One

FUH8-A26-T05S

Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur

**A cura de
JOAN MARTÍ I CASTELL**

**INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
Barcelona, 2003**

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Nous reptes per als nostres països : perspectives i estratègies de futur
A la coberta: Servei de Relacions Exteriors de l'IEC. —
Text en català, resums en català i anglès. — Referències bibliogràfiques
ISBN 84-7283-663-0
I. Martí i Castell, Joan, ed. II. Institut d'Estudis Catalans.
Servei de Relacions Exteriors
1. Nacionalisme — Països Catalans — Congressos
2. Característiques nacionals catalanes — Congressos
323.17(467)(061.3)

Disseny gràfic: Maria Casassas

© dels autors de les ponències
© 2003, Institut d'Estudis Catalans i la Fundació Congrés de Cultura Catalana,
per a aquesta edició

Primera edició: juny de 2003
Tiratge: 300 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.
Carrer d'Aristides Maillol, 3, 1r. 08028 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL
Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-663-0
Dipòsit Legal: B. 6516-2003

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Aquesta obra recull les ponències presentades a la jornada de debat organitzada per la Fundació Congrés de Cultura Catalana, amb la col·laboració de l'Institut d'Estudis Catalans, i celebrada el dia 25 de gener de 2002 a la Sala Nicolau d'Olwer de l'Institut d'Estudis Catalans.

Taula

Una realitat inèdita, <i>per Joan Martí i Castell</i>	9
Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur, <i>per Aina Moll i Marquès</i>	13
Sobre el món, Europa, Espanya i els Països Catalans. Nou tesis gens originals, amb corol·lari elemental, <i>per Joan-Francesc Mira i Casterà</i>	25
Catalanisme, per fer què?, <i>per Jordi Sales i Coderch</i>	35
Per un catalanisme popular, <i>per Salvador Cardús i Ros</i>	55

Una realitat inèdita

Joan Martí i Castell

President de la Fundació Congrés de Cultura Catalana

Membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans

Director del Servei de Relacions Exteriors de l'IEC

Els éssers humans ens autoafirmem com a tals sobretot quan demostrarem que som capaços d'afrontar adequadament la realitat que ens condiciona; és a dir, quan evitem que ens arrossegui inexorablement i sabem [re]conduir-la, [re]dreçar-la, d'acord amb la racionalitat que ens ha de caracteritzar.

És evident que el segle XXI s'ha encetat amb un gruix d'interrogants, que, barrejats amb els espectaculars avenços en tots els terrenys, exigeixen una anàlisi i sobretot unes respostes urgents que els esvaeixin progressivament i positivament; alguns dels quals són d'una magnitud tal que, si no els encarem correctament i solidàriament, amenacen d'inanició pobles i cultures.

Ben lluny de la marginació dels progressos de la ciència, de la tècnica, de les arts, estem obligats a servir-nos-en en benefici de nosaltres mateixos, o sia, en benefici de la humanitat sencera. No ens hem de moure per la por de contextos nous; no hem de témer les transformacions en tots els àmbits; al contrari, hem de sentir-nos empesos a coliderar-los; hem de contribuir que es produeixin. Tanmateix, no és menys important refusar-ne el dogmatisme, la prepotència, la intransigència dels qui, espantats per la diversitat de pensament, d'ideologies, d'idiosincràsies de les persones i dels col·lectius, pretenen d'imposar una concepció monolítica —la seva— del món.

Som davant d'una realitat inèdita, marcada per una contradicció central: la maduresa intel·lectual ens ha dut a una visió molt més oberta de l'univers; ha canviat el concepte frontera que separava grups; tendim a un retrobament magnífic que escurça les distàncies més allunyades materialment. Però en aquest procés s'ha evidenciat, des dels seus orígens, que guanya espai la idea falsa que l'expansió dels lligams entre tots i totes obliga a la renúncia d'allò que distingeix totes i cadascuna de les comunitats. Idea falsa que afavoreix els més poderosos, que interessadament, doncs, la

propaguen gairebé com a axioma. La intel·ligència més elemental s'hi estavella amb arguments de gran simplicitat: on és l'enriquiment de l'acostament dels pobles si s'han de reunir sense poder identificar-se, reconèixer-se ells mateixos, i, per tant, ser identificats, reconeguts, per altri? Com s'explica que solament uns quants han d'acceptar la renúncia a ser, per a sotmetre's als qui preconitzen la bondat de renegar d'allò que ens ha conformat —renegament a què estranyament ells no s'han de subordinar? Qui té el dret de decidir que cap grup social, petit o gran, no ha de ser fidel i lleial a la pròpia història? Etcètera.

Els nostres pobles, la nostra cultura, la nostra llengua es troben en un context nacional, estatal i internacional en què no tenen gens fàcil una subsistència digna. S'hi està escampant la difuminació del sentiment de pertinença. L'individualisme d'un neoliberalisme ferotge fa massa complexa l'expansió de l'esperit d'aglutinació per a la cooperació. És preocupant la creixent despersonalització a què es condemna la societat. Els canvis econòmics, tecnològics, mediambientals, educatius, etcètera, es mira d'emmarcar-los en l'estratègia del pensament únic: cada cop més, s'igualen les conductes i les concepcions de l'entorn pròxim i llunyà, en una homogeneïtzació que rebutja la pluralitat.

Com a conseqüència de tot plegat, s'intensifica l'autoodi en aquelles comunitats que no disposen d'un gran poder politicoeconòmic respecte a les primeres potències mundials.

Hem de ser competents per a elaborar un discurs nou que s'adigui a la realitat inèdita que vivim, altrament aquesta ens atraparà i serem impotents i perdedors davant fets consumats. Hem de superar l'actitud passiva i acomplexada. És fonamental que, justament en el compromís d'engatjar-nos amb els nous corrents en tots els camps de l'activitat humana, es construeixi una estratègia per a la societat del coneixement i de la informació.

* * *

La Fundació Congrés de Cultura Catalana sent un neguit especial per mirar de consolidar un nou rumb. Probablement el millor servei que pot oferir és la proposta continuada d'actuacions en els aspectes més transcendents. Necessitem programes concrets que canalitzin la participació de ple en el concert mundial.

L'organització de la jornada de debat «Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur», les actes de la qual teniu ara a les mans, és un punt d'arrencada cap a la construcció d'un espai que permeti el treball de sotrac social i,

especialment, de reclamació dels poders polítics d'un capteniment inequívoc, decidit, clar, quant al camí en què ens hem de situar per tal de col·laborar igualitàriament amb tots els altres pobles en l'objectiu d'un món en què predomini finalment la llibertat, la solidaritat, la justícia, el respecte. Per la qual cosa, més que no proposar-nos l'elaboració d'assaigs, la discussió teòrica, la formulació de tesis, etcètera, pretenem fonamentalment avançar suggeriments ben delimitats per a dur-los a la pràctica, perquè ens urgeix més fer que no pas dir.

Com a president de la Fundació Congrés de Cultura Catalana em satisfà que el president de l'Institut d'Estudis Catalans, Excel·lentíssim Senyor Manuel Castellet, hagi volgut acollir la nostra iniciativa, contribuir-hi i fer-la viable a través del Servei de Relacions Exteriors, que tinc l'honor de dirigir. El nostre agraïment més sincer.

Així mateix, és un privilegi per a la Fundació haver pogut comptar amb la participació de quatre ponents tan destacats en el terreny del pensament i en l'exemple coherent en l'actuació: Salvador Cardús, Joan-Francesc Mira, Aina Moll i Jordi Sales. Per a ells també un sentit reconeixement.

Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur

Aina Moll i Marquès

Resum

La ponent identifica quatre fenòmens que marquen una crisi en l'àmbit internacional, europeu i estatal. Concentra l'atenció en els països catalans: pateixen una malaltia crònica que dura segles. Hi defineix quatre reptes: la superació de la fragmentació territorial, la recuperació de la normalitat en l'ús del català, la integració de nova gent vinguda de fora i l'esforç per aconseguir que s'entengui i s'accepti la realitat catalana dins i fora del territori. Creu que cal una reconsideració a fons de la qüestió, establint objectius i estratègies noves. Cal accelerar la configuració de l'Estat de les autonomies; posar-se d'acord sobre la denominació del nostre àmbit cultural i lingüístic; partir de la realitat tal com és, defensant la unitat lingüística i cultural, i establir i mantenir el consens polític i social necessari per reivindicar amb força el dret a conservar la nostra personalitat. Hom proposa tres objectius generals: l'augment de l'autogovern i de la posició del català fins als límits legals permesos, el reconeixement de la comunitat lingüística catalana i de la seva llengua dins els pobles de la Unió Europea i l'elaboració d'una intensa campanya d'explicació i legitimació d'aquests objectius. La ponent considera que el moment polític actual no és el més idoni: hi ha un enfrontament entre nacionalismes d'un signe i de l'altre. Però diu que cal establir un clima dins l'opinió pública favorable als objectius exposats, i fa una crida a defensar incansablement la unitat de la llengua, com ho feren Pompeu Fabra i mossèn Antoni Maria Alcover.

Abstract

The first key-note speaker identifies four phenomena which signal a crisis at the international, European and State levels. She concentrates her attention on the Catalan lands: they have been suffering from a chronic ailment for centuries.

She defines four challenges: the overcoming of the fragmentation of the territory, the recovery of the normal use of Catalan, the integration of new-comers from abroad, and managing to get Catalan reality understood and accepted but inside and outside the territory. She believes that the whole question needs to be thoroughly reconsidered, and new objectives and strategies established. The configuration of the so-called State of the autonomies needs to be consolidated; agreement has to be reached on the name given to our cultural and linguistic environment; we have to work from the real situation as it is, defending the unity of our language and culture, and we need to establish and maintain the political and social consensus which is necessary to call with strength with right to safeguard our personality. Three general objectives are put forward: an increase in self-government, and of the position of Catalan, up to the legal limits permitted; the acknowledgment of the Catalan linguistic community and its language among the peoples of the European Union; and an intense campaign to explain and legitimise these objectives. The speaker considers that the present political climate is not the most appropriate: there is a confrontation between nationalisms of one sort and the other. But a favourable climate has to be achieved within public opinion as regards these objectives: and she makes a call to defend unflinchingly the unity of the language, as did both Pompeu Fabra and Father Antoni Maria Alcover.

Introducció

El títol amb què vaig començar a preparar la meua intervenció, d'acord amb la invitació rebuda de la Fundació Congrés de Cultura Catalana (FCCC), era: «Un país en crisi? Perspectives i estratègies noves de futur». Com que el canvi de títol no altera gens el plantejament del fons de la qüestió, m'he limitat a modificar lleugerament la primera part del text i fer-hi algun altre canvi per adaptar-lo al nou títol. He volgut donar-vos aquesta explicació per justificar-ne l'enfocament —que sens dubte hauria estat lleugerament diferent amb aquella pregunta directa.

És evident que estem en crisi, i en crisi greu, com a part que som d'un món, d'una Europa i d'un estat que estan en crisi —marcada principalment pels fets de l'11 de setembre de 2001, pel naixement de l'euro com a moneda única europea i les perspectives d'ampliació de la Unió Europea i per la majoria absoluta d'Aznar al parlament espanyol, respectivament. Com totes les crisis, aquestes d'ara poden tenir un desenllaç favorable o desfavorable; i en aquests moments tenim tendència a veure amb optimisme la segona i amb pessimisme les altres dues. Però és possible que la terrible experiència dels fets de Nova York determini una presa de consciència de la injustícia en què es basa el benestar del món occidental i ens mení a un nou sistema de relacions de solidaritat entre els pobles, en lloc de menar-nos al caos que temem; o que l'actuació dictatorial del Govern espanyol evolucioni, per la força de determinades circumstàncies, cap a un reconeixement de la plurinacionalitat de l'Estat i un augment de l'autogovern de les comunitats autònomes. I també és possible que l'ac-

tual eufòria pel naixement de l'euro com a auguri d'una Europa políticament unida —d'un estat europeu— s'esvaeixi davant d'uns estats tradicionalment forts que, tot aprofitant els avantatges de la moneda única, es neguin a renunciar als seus privilegis i obstaculitzin el progrés de la Unió.

Quant a la gran crisi mundial, de la qual depèn qualsevol sortida favorable de totes les altres, poca cosa hi podem fer, tant els ciutadans com els poders autonòmics i estatals i la Unió Europea, tret d'intentar fomentar la presa de consciència de la necessitat de pau i justícia en el món (que no és poca cosa, tanmateix): els estats europeus hi actuen com a simples comparses dels Estats Units d'Amèrica, exceptuant-ne el Regne Unit —que, per cert, no forma part de la unió monetària europea—, el qual pot perdre aquest protagonisme quan convingui als Estats Units. Quant a Europa i a l'Estat espanyol, actuem dins el marc d'aquest, tant a Brussel·les, per mitjà dels nostres eurodiputats, com al parlament espanyol, mitjançant els nostres representants al Congrés i al Senat (on hem perdut posicions els darrers anys), exactament igual que les altres comunitats autònomes d'Espanya.

Dins aquests marc, em sembla que avui el nostre país —o els *nostres països*, d'acord amb l'enunciat de la jornada— patim, més que una crisi, un període d'estancament, d'estabilització d'una malaltia crònica que ha durat segles i ha passat per moltes fases de signe diferent, la darrera de les quals s'inicià en el moment del canvi de règim a Espanya i ha seguit un procés lent, però en conjunt favorable, que darrerament es troba paralitzat.

Els reptes

El gran repte que com a nació hem d'afrontar avui és el mateix que afrontem de 1714 ençà: el recobriment de l'autogovern que aleshores perdérem, i amb aquest recobriment el de la llengua com a principal signe d'identitat col·lectiva; i ho hem de fer lluitant, com sempre, contra els obstacles que ens hi oposen les greus limitacions derivades de la manca d'estat propi i del marc historicopolític en què ens movem.

Els reptes concrets d'avui són els mateixos amb què ens enfrontàvem als anys vuitanta. Vegem quins són i com han evolucionat.

1r repte. La fragmentació territorial

Cal superar l'enorme obstacle que suposa la fragmentació territorial, determinant de la manca dels elements de cohesió que fan que una comunitat humana es reconegui i sigui reconeguda com a grup amb personalitat pròpia, diferenciada d'altres comunitats—d'altres nacions— amb les quals pot conviure i col·laborar, sempre que la seva pròpia manera d'ésser sigui respectada.

És aquest el repte més greu, el més difícil d'afrontar. I el nou règim democràtic—nou de més de vint anys—, que ens ha permès avançar molt en altres camps, ens l'ha fet encara més difícil amb l'establiment de fronteres internes, de manera que la tasca que abans es feia per l'acció unitària de les minories conscienciades, al marge de l'Administració, correspon ara a cada territori al govern autònom respectiu. I com que la defensa de la unitat lingüística i cultural dels catalans és políticament perillosa, els governs autònoms hi han treballat molt poc—si més no de manera perceptible pel gran públic— d'ençà que regeix l'actual Constitució espanyola. En aquest camp, fins i tot hem retrocedit, ja que els temors dels polítics s'han encomanat als ciutadans.

Així, la unitat cultural—i no diguem ja nacional— dels pobles de llengua catalana ha esdevingut per a la majoria un tema tabú, i parlem del *país* o dels *països*—o dels *nostres països*—sense precisar de quin país o països parlem. Però *país* és un terme molt elàstic, que exigeix un complement que en precisi l'abast. La composició d'aquesta mesa indica clarament que per als organitzadors de l'acte, com per a mi mateixa, el *país* és el conjunt dels territoris de llengua i cultura catalanes—allò que alguns considerem la nostra nació i que un temps anomenàrem *Països Catalans*, amb una denominació que avui es considera (al meu entendre, erròniament) «políticament incorrecta». Però no ens enganyem: som una minoria; oficialment i, el que és pitjor, en la ment de la majoria de ciutadans i ciutadanes dels diferents àmbits politicoadministratius, inclosos els més conscienciats, el *país* és, segons el territori, Catalunya, el País Valencià rebatejat «Comunitat Valenciana» o les Illes Balears—i fins i tot cada illa en particular: el Govern balear té prou feina per a fer-les veure com un conjunt, amb el seu eslògan «Quatre illes, un país, cap frontera»!

2n repte. La normalització lingüística, com a fonament de la cohesió interna de cada territori

A cada demarcació territorial tenim, ara com fa vint anys, una població formada (amb les excepcions de rigor) per catalanoparlants que tendeixen a abandonar la seva llengua per comunicar-se amb qui no parla com ells, i per castellanoparlants, o

estrangers amb el castellà com a referent, que no volen o no gosen adoptar el català com a segona llengua —amb una petita minoria militant dins cada grup, que més aviat complica les coses.

La situació, però, ha canviat molt respecte de fa vint anys: en aquells moments, la gran majoria de catalanoparlants s'havien format culturalment en llengua castellana i eren analfabets en català, o almenys incapaços d'usar-lo professionalment, i la gran majoria de castellanoparlants no entenien el català, o no tenien ocasió de practicar-lo perquè els autòctons canviaven automàticament de llengua per a comunicar-se amb ells. Encara que la Constitució i l'Estatut d'autonomia haguessin estat més contundents en la proclamació del català com a llengua pròpia i oficial dels territoris, hauria estat impossible aleshores organitzar en català la vida de la comunitat. Ara tenim unes administracions autonòmiques catalanitzades —en graus diferents, en cap cas totalment—, una població jove que domina les dues llengües oficials i pot emprar-les —sigui quina sigui la seva pròpia— en qualsevol situació, i una elevada proporció de població adulta que s'ha posat al dia quant a coneixement del català —aprenent-lo, alfabetitzant-s'hi o incorporant-lo a la seva activitat professional. A condició d'eliminar el llast considerable de conducta diglòssica que encara resta, sobretot per part dels catalanoparlants, estariem en condicions de viure col·lectivament en català, si no fos pel repte número 3.

3r repte. La integració de nova gent vinguda de fora

Ara molt més que fa vint anys, tenim un flux d'immigració —aleshores formada molt majoritàriament per castellanoparlants i avui per gent de llengües i cultures molt diverses— que té difícil l'accés a la llengua del país. La novetat és que ara sovint desconeix també el castellà. Ara bé, aquesta afluència incessant de població vinguda de fora constitueix un doble repte: el de posar al seu abast el coneixement que li cal del català (o de les dues llengües oficials) i el d'impedir que la seva presència faci impossible la normalització lingüística del conjunt de la població.

4t repte. Eliminar la incomprensió —o el desconeixement— del fet diferencial català dins i fora del territori, i la nostra incapacitat de fer-lo entendre

A l'interior, sobretot a les zones perifèriques, aquest desconeixement és una font de recels i malentesos entre els qui «se senten espanyols» i els qui «se senten catalans» —o

valencians, o mallorquins, o...—; alternativa nefasta, que les enquestes sociològiques fomenten amb una pregunta que convindria eliminar dels qüestionaris. Això es tradueix en certs trets d'esquizofrènia que fan que, sovint, per por de ser malentesos, parlem de manera diferent de nosaltres mateixos i de la nostra relació amb els altres pobles d'Espanya, segons que ens trobem dins o fora del nostre territori, i que actuem d'acord amb el que expressem —la qual cosa sol tenir conseqüències greus quan un polític té responsabilitats públiques de llarga durada a Madrid (sobretot si és un ministre).

A l'exterior —més ben dit, en terres castellanes, on el desconeixement és causa d'hostilitat o, en el millor dels casos, d'indiferència envers nosaltres— aquesta ambigüïtat nostra fomenta la desconfiança i facilita l'èxit de qualsevol versió distorsionadora per part de polítics o de «tertulians» radiofònics i televisius, que s'hi afanyen amb una constància digna de millor causa; de manera que els nombrosos esforços que s'hi han fet per fer-nos conèixer millor han donat poc rendiment. A l'estranger, en canvi, on no calia combatre prejudicis sinó sols desconeixement, s'han fet progressos molt considerables. Avui tenim una presència envejable en el camp de la comunicació i de les noves tecnologies (malgrat els enormes obstacles que ha calgut vèncer), i el «cas català» és conegut arreu del món entre sociolingüistes i polítics, i seguit amb esperança per altres pobles i estats amb problemes de coexistència de llengües i cultures.

Fa més de vint anys que afrontem aquests reptes —amb l'excepció ja esmentada del primer, que és la nostra assignatura pendent— amb força i voluntat polítiques diferents, i amb el consegüent èxit també diferent segons els territoris. Ara la FCCC ens demana que considerem com hem de continuar fent-ho a partir de la conjuntura actual.

Perspectives de futur

Deixo de banda que el nostre futur depèn en darrer terme del desenllaç de les grans crisis de què he parlat, un desenllaç impossible de preveure, ara com ara: per exemple, davant els recents discursos d'Aznar com a president de la Unió Europea i de Cox com a president del seu Parlament, qui pot preveure el futur d'Europa? Em limito a considerar la possible evolució de la nostra situació dins el marc del mapa polític actual, ja que les esperances que alguns havíem posat en un possible paper de l'Estat espanyol i dels Països Catalans en la configuració definitiva de la Unió Europea —com a estat plurilingüístic i plurinacional i com a comunitat lingüística i cultural, respectivament— s'han vist frustrades per la persistència, i fins i tot el reforçament, de la visió monolítica que els estats membres tenen de si mateixos i dels altres que formen la Unió.

Dins aquest marc, hi ha dues perspectives possibles, segons que continuem com fins ara o que ens replantegem a fons objectius i estratègies per intentar adaptar-nos a les exigències del moment present.

Continuar com fins ara vol dir continuar afrontant (des de les diferents autonomies) el gran repte del recobriment de l'autogovern i la superació dels obstacles que s'hi oposen, amb els mateixos objectius concrets i les mateixes estratègies que hem anat seguint i aplicant de 1978 ençà. En aquest cas, la perspectiva seria, en el millor dels casos, continuar progressant sense conflicte social, però molt lentament i amb dificultats creixents—tret del País Valencià, on ni el progrés ni la manca de conflicte no estarien ni han estat fins ara assegurats. Ara bé, l'estancament (i fins i tot algun retrocés) que s'ha produït en els darrers temps indica clarament que ja no podem avançar gaire més pel camí seguit fins ara.

L'alternativa és, doncs, un replantejament a fons de la qüestió, per tal d'establir objectius nous més ambiciosos i noves estratègies—encara que siguin arriscades—per a afrontar els mateixos reptes amb tàctiques i mètodes adequats al present. L'estancament, que de per si és perillós, ho és molt més quan tot al nostre entorn—estats, continents, el món sencer—es mou vertiginosament. En aquests moments de crisi general no ens podem quedar immòbils, encara que el fet de posar-nos en moviment origini una crisi també a casa nostra—una crisi implica perill, però també la possibilitat d'un tomb favorable que ens obri un nou camí d'accés a la meta.

Les noves estratègies

El nou plantejament, al meu entendre, s'hauria d'assentar sobre aquestes bases:

1. Si bé en el període 1978-2002 hem fet progressos molt considerables en l'autogovern i en la implantació de la llengua pròpia,¹ encara som lluny d'esgotar les possi-

1. Per exemple, pel que fa a les Illes Balears, el traspàs de la sanitat (Reial decret 1478/2001, del 27 de desembre, sobre el traspàs a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears de les funcions i serveis de l'Institut Nacional de la Salut; vegeu, per exemple, <http://www.todalaley.com/mostratLey570p2m.htm>), la retirada de la suspensió cautelar de l'ecotaxa per part del Tribunal Constitucional (vegeu, per exemple, <http://www.elperiodico.es/EDICION/ED20118/CAT/CARP01/tex029.asp>), o l'ús del català en el discurs de comiat del general de divisió Tomás Formentín Capilla com a general en cap de la Zona Militar de Balears (valencià, que manifestà sentir-se «a casa seva» a les Illes; vegeu <http://www.uib.es/premsa/gener02/dia09/434786.htm>), són tres fets recents francament esperançadors.

bilitats que ofereixen la Constitució, els estatuts i les lleis de normalització lingüística (LNL). Actualment és possible —i ja n'és ben hora— accelerar el ritme de la marxa i acabar de configurar l'Estat de les autonomies creat per la Constitució. Però no pas declarant-lo arbitràriament acabat, amb interpretacions inadmissiblement restrictives del text constitucional, sinó dotant-lo del que encara li manca per ser l'Estat plurilingüístic i pluricultural que aquell text preveu.

2. La supervivència de la nostra comunitat s'ha de garantir en tots els territoris del seu àmbit —començant per posar-nos d'acord sobre la seva denominació, ja que un país que no té nom no existeix com a tal, i no és possible establir i difondre un projecte de futur per a una entitat innominada, sobretot si està formada per diferents parts amb denominació i organització pròpies. Un aspecte important del replantejament de posicions consistirà, doncs, en un debat aprofundit sobre la nostra comunitat lingüística —inclosa la manera de designar-la— i sobre les estratègies més adequades per difondre'n i fer-ne acceptar la *reivindicació*.

3. Objectius i estratègies s'han d'establir acceptant la realitat tal com és, i adaptant-hi la terminologia, sense tabús, tant si es tracta d'Espanya com dels *nostres països* —no serveix de res, si no és per alimentar recels, evitar el nom d'Espanya i dir, per exemple, que «a França, a Alemanya i a l'Estat espanyol» passa tal o tal cosa; ni proscriure del nostre discurs el terme *província*, quan tot sovint parlem de «les comarques de Girona, o de Lleida», etc., precisament segons la divisió provincial. La realitat és que formem part d'una entitat coneguda i reconeguda a tot el món amb el nom d'*Espanya*, i que, tret de les Illes, on els consells insulars han substituït l'antiga Diputació Provincial, les nostres comarques estan agrupades administrativament en províncies, d'acord amb la divisió territorial espanyola: no tenim disponible cap altre nom per designar aquesta realitat, i el fet d'inventar-ne un no canviaria pas les coses.

Realitat és també que el conjunt dels territoris de llengua catalana que alguns ens entestem a considerar una nació està mancat del reconeixement extern i la cohesió interna inherents a tota nació —resultat natural del fet que, en el moment de constituir-se els estats moderns i de considerar-se el terme *estat* com a sinònim de *nació*, ja feia segles que havíem deixat de ser una unitat política. Tenint en compte aquesta realitat, cal acceptar, tant si ens agrada com si no, que ens discuteixin el caràcter de nació i el dret a tenir un estat propi; però no podem admetre que es posi en qüestió que els territoris que jo continuaré anomenant *Països Catalans*, mentre no

disposem d'un terme alternatiu acceptat per tots, constitueixen una unitat lingüística i cultural amb personalitat pròpia i amb dret a mantenir el paper que ha tingut secularment dins el conjunt de llengües i cultures d'Europa.

4. L'augment de l'autogovern només serà possible si hi ha consens polític i social en els objectius generals i si es respecten les diferents posicions de grups, partits i individus sobre aquests objectius i la manera d'aconseguir-los, sempre que no n'impossibilitin o n'obstaculitzin greument la consecució. No es tracta de voler convertir els nacionalistes en no-nacionalistes o viceversa, sinó de compartir la reivindicació del dret a mantenir i veure reconeguda la nostra personalitat.

Objectius generals

Els objectius generals que han de ser objecte de consens són els següents:

1. L'augment de l'autogovern, dins el termini més breu possible, fins als límits permesos pel marc legal vigent.

Concretament pel que fa a la llengua, atès que hi ha una part suficient de la població amb prou coneixement del català per a «viure en català» i de l'Administració per a prestar-hi els serveis, proclamació de la igualtat del català i el castellà quant a drets i deures dels ciutadans, amb la consegüent organització de la vida social de cada territori per tal que el català hi tingui prioritat com a llengua pròpia i que siguin escrupolosament respectats els drets lingüístics de tots. Una part important d'aquesta organització s'haurà de dedicar a l'acollida dels immigrants per tal d'atendre'n les necessitats bàsiques, incloent-hi l'aprenentatge del català (i si cal, del castellà), de manera que no vegin en l'ús de la llengua pròpia del país una imposició, sinó una mostra de la seva condició de membres de la *comunitat*.

2. El reconeixement del paper del català i de la comunitat lingüística catalana dins el conjunt dels pobles d'Europa.

Aquest fet implica, entre altres coses, la proclamació del català com a llengua oficial de la Unió Europea i la presència catalana a les altes instàncies europees, almenys per als temes que ens afectin particularment.

Aquest reconeixement —si més no, teòric— no seria difícil d'aconseguir, si no fos pel clima enrarit que ens envolta: així com es reconeix la unitat lingüística i cul-

tural, per damunt de fronteres polítiques, d'uns territoris de llengua castellana —la *Hispanidad*— o de llengua francesa —la *Francophonie*—, s'hauria de reconèixer la *Catalanitat* —amb aquest nom o amb un altre. Tenim dret a exigir-ho, i no és difícil defensar-ho amb una selecció de frases de grans personatges —de la política, de la literatura, etc.— que, amb la seva defensa ardorosa de la unitat de *la lengua de los cuatrocientos millones* que parlen castellà, fan que sigui difícil oposar-se honestament a la unitat de la llengua dels *once milions* —computats de manera semblant— que parlen o poden parlar català. I no resulta discutible tampoc el paper de Catalunya i de Barcelona com a equivalent als de Castella i França i les respectives capitals, com a capdavanteres en l'impuls cultural del conjunt de la comunitat i en la salvaguarda —mitjançant les respectives acadèmies— de la llengua de tots.

3. La realització d'una intensa campanya, tant des de la societat civil com dels partits polítics i les institucions, d'explicació d'aquests objectius i dels motius que els justifiquen —dins cadascun dels «nostres països» en primer lloc, i després a l'exterior.

Les dificultats

Sóc conscient que aquesta intervenció mereix el mateix qualificatiu d'*optimista impenitent* que m'han valgut sempre els judicis sobre la nostra situació sociolingüística i els pronòstics sobre la seva evolució, pronòstics que han resultat errats, més o menys en la mateixa mesura que els dels «pessimistes»: només cal repassar les polèmiques que tinguérem sobre el tema —a deu anys vista de 1990 i de 2000, per exemple— per comprovar que els uns i els altres ens equivocàrem igualment. La crisi d'una malaltia pot fer en un moment donat un tomb favorable (o desfavorable), però el recobriment total de la salut tardarà molt encara a ser realitat. El que cal és no defallir per tal d'aconseguir-la.

Sóc conscient també de les dificultats de la situació actual. Davant la perillosa proposta del Partit Popular a Convergència i Unió de compartir el Govern de l'Estat, precisament després d'una llarga temporada d'hostilitat manifesta envers el nacionalisme democràtic català i basc, i del natural rebuig amb què l'han acollida els convergents, qui pot preveure el rumb que prendrà en un futur immediat «l'Espanya de les autonomies»? I davant la polarització del parlament espanyol entre un nacionalisme espanyol —àlies *patriotisme constitucional*— i els nacionalismes perifèrics, com podem esperar que els membres dels partits corresponents dels primers en els parla-

ments autonòmics vulguin i puguin convèncer les seves instàncies centrals de la justícia de les nostres pretensions i la conveniència de fer-nos-hi costat? I això en moments d'intensa i prematura mobilització preelectoral...

Conec també les dificultats que cal vèncer abans no siguin assumides, dins cadascun dels «nostres països», les reivindicacions que proposo. Però sé que si la Generalitat catalana decretés, per exemple, amb el suport del Parlament català, la igualtat de les dues llengües oficials, entrariem en una etapa semblant a la dels anys vuitanta, amb contenciosos constants amb el Govern central; però crec que els contenciosos es resoldrien majoritàriament, com aleshores, a favor de Catalunya, i després de Catalunya, vindrien les altres comunitats amb llengua pròpia (no sols les catalanes).

En tot cas, la part més urgent —i més difícil— de la meua proposta és crear dins el nostre àmbit, dins cada territori en particular, un ambient favorable a les nostres reivindicacions. I convé molt que l'impuls vingui de la societat civil —d'aquí la importància de la iniciativa de la Fundació Congrés de Cultura Catalana— abans que de les institucions. Un cop creat un clima favorable dins l'opinió pública, serà més fàcil que els polítics assumeixin la reivindicació i la defensin amb possibilitats d'èxit.

Ara bé, hem d'iniciar la campanya amb la consciència que caldrà treballar molt i durant molt de temps, fent nostre el lema de Pompeu Fabra: «Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança» i seguint l'exemple de fermesa i pragmatisme que ens donà mossèn Alcover quan, havent predicat intensament des de diferents tribunes la unitat de la llengua catalana, escrivia:

Qui no sap que això que en diuen català, rossellonès, mallorquí, menorquí, eivissenc, valencià, tortosí, pellarès, alacantí, *no són més que modalitats diferents d'un mateix i únic idioma*, que el podeu anomenar com vulgueu mentre no faceu la toixarrudesa de negar-li l'existència, *que després de tot, la tendrà*, tant si la hi negau com si la hi reconeixeu?

O quan —molt abans— demanava a [...] tots els qui parlen, a tots els qui estimen aquesta llengua, diguem-li mallorquina, catalana, valenciana, llemosina, rossellonesa (pel nom no ens hem de desavenir) [...] que responguessin a la crida de la seva *Lletra de convit* i col·laboressin amb entusiasme en el seu projecte de diccionari. Ell continuà defensant incansablement la unitat de la llengua i el nostre dret a emprar-la argumentant apassionadament: Catalunya, València i les Balears tenen una llengua pròpia, més antiga que la castellana, tan digna, tan noble com cap de les que parlen els homes, i *tenen el mateix dret a parlar-la en tots els actes i ocasions de la vida que els castellans la seva*.

D'aquí a pocs dies farà setanta anys que va morir mossèn Alcover, i encara som lluny d'haver aconseguit el que ell propugnava –però dubto que arribés a imaginar mai que podríem arribar al punt on som ara. Ara ens toca a nosaltres continuar la tasca i, sens dubte, podem trobar en el seu exemple i en l'apassionament dels seus arguments una injecció d'energia en els moments de descoratjament.

Sobre el món, Europa, Espanya i els Països Catalans. Nou tesis gens originals, amb corol·lari elemental

Joan-Francesc Mira i Casterà

Resum

L'estat vetlla per l'espai de la identitat compartida i de la responsabilitat civil que configuren la pàtria o nació; però si no se'n té, d'estat, calen estructures per evitar la subordinació. El patriotisme-nacionalisme no és *per se* regressiu: pot ser radicalment democràtic. Fer que allò que és propi siga valorat endins, i projectat enfora, és positiu. Cal que no es confonguin, a Europa, els «països sense estat» amb estructures «regionals». Han de fer l'acció de defensa-promoció més intensa en els camps de la cultura, l'educació i la comunicació (àrees en què el nacionalisme d'estat busca projectar la seua especificitat nacional), que són on es juga la continuïtat del propi espai nacional: la independència cultural i simbòlica és imprescindible. Mentre Espanya no sàpiga diferenciar la nació espanyola i les altres nacionalitats de l'Estat espanyol, la ideologia nacional catalana haurà de negar la pròpia espanyolitat. El catalanisme no pot acceptar el «tancament» d'un model d'estat (espanyol) que negui la condició catalana de nació. L'epítet *nacional*, part indispensable de l'entrellat simbòlic, l'ha d'acompanyar una actitud d'«autosuficiència delimitadora»: de no formar part d'estructures nacionals espanyoles i d'assumir la perspectiva d'un independentisme tranquil. I Catalunya, el país més «fort» d'aquest espai històric, cultural, lingüístic i d'interessos, l'interessa contribuir a reforçar nacionalment les parts «febles» de l'espai comú.

Abstract

The State takes care of the space of shared identity and of civil responsibility defined by the fatherland or nation; if it doesn't have a state, structures are need to avoid subordination. Patriotism-nationalism is not per se regressive and outdated; it can be radically democratic. Striving to make what is one's own be valued within, and presented and projec-

ted without, is positive. It is important that in Europe «stateless nations» not be confused with «regional» structures. They have to make the most intense action of defence-promotion in the fields of culture, education and communication (areas in which the nationalism of State seeks to project its won national specificity), where the continuity of one's own national space is at stake: for cultural and symbolic independence is essential. As long as Spain cannot distinguish between the Spanish nation and the other nationalities in Spain, the Catalan national ideology will have to negate its own Spanishness. Catalanism cannot accept the «closing» of a model of (the Spanish) state which fails to acknowledge the existence of the Catalan nation. The epithet national, an indispensable part of the symbolic universe, has to be linked to an attitude of «delimiting self-sufficiency»: of not belonging to Spanish national structures, adopting the perspective of a quiet separatism. And it is in Catalonia's interest, as the «strongest» part of this historical, cultural, linguistic and interest space, to help to nationally strengthen the «weakest» parts of the common space.

1. L'entrada en un nou segle ens ha sorprès en un món sense idees motores, models o projectes col·lectius assumits per grans sectors de la humanitat com a interpretacions del present i visions del futur (de civilitzacions, de les classes, de formes de vida, de món futur compartit: quina és ara la forma del món i del futur?).

Les societats, la gent, viuen en una confusió quotidiana de notícies impacte, de conceptes generals associats a cada fet puntual, de models dispersos: el curs present de la història, per tant, està definit pel terrorisme organitzat a gran escala, pels xocs entre pobles, religions, estats..., per la globalització, les catàstrofes econòmiques, la fam, les multinacionals, l'integrisme, l'èxit de les diverses irracionalitats neosec-tàries...?

Els conceptes categoria clàssics han perdut la seua vàlida referencial: categories com estat nació, racionalitat política, sobirania, socialisme, mercats, etc., no es transformen en models acceptats. Fins i tot el model que se suposa dominant (però ho és en el conjunt del planeta?), l'estat nació dit *liberal*, dubta de la pròpia existència en plenitud, de la seua realitat sobirana.

Els tres grans projectes dels segles XIX i XX han esdevingut problemàtics: el capitalisme amb benestar social, la societat socialista i el nacionalisme clàssic (estat propi, sobirania, supremacia de la nació). Però, en aquest desordre de models, la «societat nacional» o la «vida en nació» no han estat substituïdes per cap altra forma d'organització dels espais territorials i col·lectius.

En el món contemporani, és a dir, en el conjunt de les societats humanes, el «ser això» substancial, la identitat bàsica de grup és encara, i serà previsiblement en el futur, substancialment en el «ser» nacional: l'entitat que defineix per damunt les altres la vida política, moral, cultural, informativa, simbòlica, etc., és encara, i sobretot, nacional (excepte, potser, per determinats fonamentalistes religiosos, tipus «comunitat dels creients», basats en l'oposició fidels/infidels). L'entitat dita *nació* no ha estat subs-

tituïda com a marc central o suprem de la vida de les societats: ni les regions, ni Europa, per exemple, no han assolit un valor definitori equivalent. Fins i tot les grans crisis tenen moral i contingut nacionals: internes com la d'Argentina (reaccions «patriòtiques»), externes/internes com el nou patriotisme nord-americà després de l'11 de setembre, o com l'enfrontament de l'Índia i el Pakistan.

El marc espai nacional continua –i continuarà previsiblement– com a definidor màxim d'identitat (de l'autoreconeixement i l'heteroreconeixement en el món), i com a territori que delimita màximament de la responsabilitat moral, cívica i política. Una prova i expressió d'aquesta realitat és que, a tot arreu, la informació dita *nacional* (de dins de l'Estat, en general), importa molt més que la internacional (en catàstrofes, personatges, cultura –Cela!–, economia, medi ambient, política, escàndols, espectacles, esports...).

Per tant, davant d'aquesta realitat, cal assumir sense escarafalls la vigència efectiva (desitjada o no) del patriotisme o nacionalisme (tant se val: poden ser usats com a sinònims, encara que sovint hom en fa una distinció valorativa a favor d'un terme o de l'altre) com a ideologia democràtica, ètica, inclusiva i «constructiva»: la pàtria o nació és el *locus* definitori d'una societat o poble en el món, l'espai bàsic de la identitat compartida i el marc més significatiu de la responsabilitat civil. Si té estat, l'Estat s'encarrega de la seua preservació com a tal espai. Si no en té, li caldrà alguna estructura equivalent o suficient: altrament, es produeix la dependència, la submissió i la subordinació en termes desiguals.

I aquesta és la condició del món. Un món compost de *nacions*, «unides» o separades. El planeta terra és una ONU, i no es veu com podrà ser cap altra cosa en el futur previsible.

Dit d'una altra manera, o insistint en la mateixa:

2. En els inicis del segle XXI, conceptes, qüestions i conflictes com ara la globalització, les migracions, el poder de les multinacionals, els nous integristes, la barreja de cultures, etc. que constitueixen l'actualitat informativa no han produït cap nova forma o model de vida col·lectiu substitutori de la «forma nacional» heretada dels segles passats. La nació és encara, i serà molt de temps, el marc substancial de les societats humanes.

Per tant, pretendre que conceptes com *identitat*, *patriotisme*, *nacionalisme*, etc. (a pesar dels abusos i aberracions que, com tot concepte sociològic, han pogut produir) són regressius, superats i negatius, és negar la realitat de la història immediata, del present i, quasi certament, del futur. Cal reforçar, com a ideologia i com a projecte, un

model de patriotisme-nacionalisme radicalment democràtic, garantia d'heterogeneïtats internes i component ètic de la ciutadania; un patriotisme civil, moral i promotor de la responsabilitat sobre el propi país i poble, territori i cultura, patrimoni, benestar comú i llibertat.

Perquè *pàtria* i *nació*, *patriotisme* i *nacionalisme* són termes i conceptes amb tradició democràtica i alliberadora, i d'aquesta manera han de ser mantinguts, depurats i aplicats a l'acció política, civil i cultural.

3. En el món dels intercanvis globals, de la circulació universal de modes, formes de vida, llengües (una sobretot, és clar: l'anglès), indumentària, begudes, música, cinema, etc.—és a dir, en el context d'una hipotètica tendència a la uniformitat i a la indiferenciació—, és necessari, justament, mantenir el valor de la diferència. La humanitat no guanya res anant cap a un espai cultural progressivament homogeni: la pèrdua de la varietat de les «espècies culturals» és una pèrdua absoluta tan destructora com la desaparició de les espècies naturals. El manteniment de la diferència—conscient i visible per a «nosaltres», perceptible per als «altres»— no és tancament i regressió, sinó obertura i aportació. Els intercanvis i l'anomenat *mestissatge* no haurien de ser entesos com a processos de dissolució de les cultures en un sol magma universal indefinit (fet potser de productes de Hollywood i «músiques ètniques»), sinó com la forma actual (i de sempre!) d'evolució i transformació de les cultures. El rebuig de l'essencialisme no vol dir l'acceptació de la inexistència o del suïcidi.

Per tant, és positiu, moralment i com a valor d'aplicació universal, l'esforç preservador de l'especificitat nacional: fer que allò que és distintiu i propi (del folklore a la literatura, la natura, la història o els menjars) siga conscientment valorat i percebut endins, i presentat i projectat enfora. El patriotisme ha de ser, també o sobretot, la preservació i projecció d'un patrimoni, posant-lo a disposició de tothom, començant pels seus «posseïdors» històrics, i augmentant-lo amb incorporacions i aportacions no substitutòries ni destructives (pensem en l'arquitectura, com a exemple i emblema).

4. Europa, o més exactament la Unió Europea, s'ha construït i es continua construint com un espai supranacional, un espai fet de nacions, no anul·lador de les nacions. De les nacions estat, és clar, fins ara i previsiblement. L'«Europa de les pàtries» (que deia De Gaulle, i pensa tothom), l'Europa dels mercaders i l'Europa de les institucions de Brussel·les difícilment esdevindrà l'«Europa dels pobles», si entenem els *pobles* com a realitats independents dels estats constituïts. L'europeisme és un va-

lor i un projecte que ha de ser aprofundit fins a les darreres conseqüències democràtiques: és un projecte superior al dels antics estats tancats i en conflicte, és el fonament d'una desitjable identitat europea comuna (que encara tardarà molt, si hi arriba, a ser equivalent a un sol espai d'identitat de caràcter nacional), però institucionalment i ideològicament no es proposa reconèixer i acollir com a tals els pobles sense estat: bascos, escocesos, flamencs, bretons, catalans, etc., són encara «matèria interna» dels estats respectius, no matèria europea. És il·lusori pensar que l'«Europa de les regions» és el substitut o equivalent d'aquest reconeixement.

Per tant, la intensitat europeista dels pobles sense estat de la Unió Europea no els ha de fer imaginar que Europa, com a organització «superior», és la solució dels seus antics conflictes amb els estats respectius. Per als nacionalismes culturals i polítics d'aquests països sense estat és un error integrar-se a les estructures «regionals» més o menys institucionalitzades i confondre-s'hi, i no presentar-se justament com a defensors de nacions de ple dret (no reconegut, però dret). Les relacions orgàniques o polítiques, per exemple, de Catalunya amb el Piemont o amb Baden-Württemberg no són institucionalment —i, per tant, visiblement— diferents de les que hi tindria Extremadura: són acceptades només com de regió a regió. Hauria d'existir, i no existeix, una «associació» de pressió conjunta —seriosa, i amb el màxim nivell i la màxima visibilitat— de les nacions sense estat de la Unió Europea (és difícil, sobretot per l'heterogeneïtat política dels diferents «nacionalismes», alguns ben poc presentables), amb el resultat que ara com ara aquestes nacions són gairebé invisibles en termes europeus. Cal plantejar una «qüestió de les nacionalitats» dins de la Unió Europea, però els nacionalismes la plantegen només dins dels estats respectius.

5. En el procés de construcció institucional de la Unió Europea, i de cessió o delegació de sobirania dels estats membres, la independència i sobirania clàssiques (reals i simbòliques) dels mateixos estats es fonamenten cada vegada menys sobre els seus atributs històrics, com ara fronteres politicopolíciàques, moneda i finances, relacions exteriors rigorosament autònomes o exèrcits nacionals. Hi ha, tanmateix, un conjunt d'atributs i de camps d'acció política que es mantenen com a específics dels estats, i entre aquests, en primer lloc, els camps de la cultura, l'educació i la llengua, els espais i mitjans de comunicació de masses, i l'entrellat simbòlic específic (dels esports als personatges públics coneguts, de les «festes nacionals» a la «comunitat moral» i d'interessos). Possiblement, aquests atributs i camps d'acció politicoideològica tindran una creixent importància relativa: és, sobretot, en els camps de la cultura, l'educació i la comunicació on cada estat membre de la Unió Europea buscarà pre-

servar i projectar la seua especificitat nacional, i on funcionarà a ple rendiment l'habitual i històric nacionalisme d'estat.

Per tant, és també en aquests camps on els pobles sense estat (els seus moviments socials, culturals i polítics, les seues institucions d'autogovern, etc.) han de dur endavant una acció ideològica i de defensa-promoció més intensa. Acceptar com a propi el marc cultural, educatiu i lingüístic de l'estat és, per aquestes nacions, acceptar la pròpia inexistència, o una existència parcial, subalterna i subordinada. La llengua, la cultura, la comunicació, la definició simbòlica en termes propis són els camps on es juga la continuïtat (la visibilitat conscient, endins i enfora) del propi espai nacional. I tot esforç en aquest terreny ha de ser, com a mínim, tan decidit i clar i «sense complexos» com el que fan els mateixos estats. Si la independència política no és ara com ara possible, la independència cultural i simbòlica és del tot imprescindible.

6. La història d'Espanya, passada i recent, és la història de la construcció d'un estat nació: insuficient en termes d'homogeneïtat aconseguida, però extremament eficaç en termes de projecció del model sobre els diferents pobles que el componen. Precisament, la identificació entre espai de l'estat i espai de la nació és la causa que ha fet possible la no-definició d'una nació espanyola diferent de l'Estat espanyol: si Espanya-nació no és l'actual Espanya-estat, què és? Quina és —o seria— la «nació espanyola» que *no* inclou —o no inclouria— les nacions basca, catalana, etc.? El «problema d'Espanya» és saber «què queda d'Espanya» de les anomenades *nacionalitats*, substancialment la basca i la catalana: tot i ser part de l'Estat espanyol (encara, o indefinidament) no són part de la nació espanyola. Això, que no ha estat encara definit, provoca incertesa, pànic, i la sensació que els «nacionalismes perifèrics» pretenen destruir, disminuir o arrancar trossos de la *pròpia* nació. Els problemes de concepte no són nominals, són substancials, i expliquen les actituds ideològiques i polítiques que se'n deriven. És del tot irreal mantenir l'axioma (des dels Països Catalans, Euskadi o Galícia) que «Espanya no és una nació»: perquè Espanya sí que és una nació, i el problema és definir-ne els límits.

Per tant, qüestió de noms: com fer que Espanya accepti que és *una* nació entre les diverses nacions de l'Estat espanyol?

És molt difícil proposar, des del nacionalisme català, basc, etc., un projecte de re-definició multinacional de l'Estat espanyol mentre no hi haja una definició de *quines* són o serien aquestes nacions. La ideologia nacional catalana, per exemple, hauria de reclamar a la ideologia nacional espanyola (als ideòlegs, evidentment: polítics o intel·lectuals) una autodefinició en termes propis i no incloents. Però no ho fa, i men-

tre la nació espanyola no incloga les nacionalitats també espanyoles, el problema és insoluble. La ideologia nacional catalana (no ens espantem: totes les nacions tenen una ideologia!) hauria de reafirmar la negació de la pròpia espanyolitat en termes nacionals, fins i tot quan el nacionalisme majoritari català accepti la inclusió en un estat espanyol.

7. Continuació i complement de l'anterior: el «nou nacionalisme» espanyol és nacionalisme espanyol, però no és nou. En tot cas, en els darrers anys la política dels grans partits (en primer lloc, del PP en el Govern, però també del PSOE seguint la seua pròpia tradició) té, en aquest camp, l'objectiu de «tancar la qüestió», sobre la base dita constitucional (vegeu l'article 2). És a dir, sobre el concepte de la identitat conceptual entre Estat espanyol i nació espanyola, del reforçament de la seua estructura centrípeta (territorial, cultural, política, etc.) i de la limitació rigorosa i final de les reivindicacions dites autonòmiques, nacionalistes o perifèriques. L'anomenat *nacionalisme constitucional* té com a fonament i projecte la supremacia inalterable de la nació espanyola, la seua consubstancialitat amb l'estat i la subordinació conceptual, valorativa i política de les nacionalitats, necessàriament concebudes d'ordre inferior i secundari.

Per tant, qualsevol projecte, des d'aquestes «nacionalitats i regions» estructuralment subordinades, que es proposi o accepti el tancament del model d'estat —autonòmic, federal, o «federal asimètric»—, inevitablement està proposant o acceptant la continuïtat de la subordinació. Si el catalanisme —o el basquisme o el galleguisme— accepta per al seu país la condició de país-part dins d'un país-tot, de país subordinat i dependent, de país inferior (inferior a Espanya, dependent d'Espanya), serà coherent proposar un model de dependència assumible. Però si la nacionalitat (catalana, per exemple), és a dir, el seu nacionalisme, reivindica la pròpia condició de nació, no pot acceptar el tancament d'un model d'estat (espanyol) incompatible amb aquesta condició. En l'horitzó d'aquesta reivindicació, les opcions han de restar obertes, i cal afirmar permanentment i tranquil·lament el projecte d'«anar més enllà» (que posa tan nerviós el nacionalisme espanyol, històric o «constitucional». Quan diguen, doncs: «sempre estareu demanant més?», cal contestar: «sí»).

8. Si, per al quart de segle passat i per al segle que ha començat ja, el projecte històric i nacional de Catalunya era un «encaix» acceptable dins d'un estat espanyol (estat nació) relativament descentralitzat i condescendent —és a dir, si el projecte era trobar un lloc no del tot incòmode dins de l'«Espanya de les autonomies»—, cal dir

que l'èxit ha estat considerable, i els avanços pareixen importants i consolidats: Catalunya com a regió autònoma d'Espanya funciona satisfactòriament. Però el catalanisme—com a hipotètic bloc nacional, o els diferents catalanismes polítics, ideològics i culturals... ja que l'econòmic és inexistent— ha de decidir si una «autonomia regional suficient» és també el projecte per al futur, o si cal assumir ja una altra perspectiva que no impliqui l'acceptació indefinida de la dependència. Si «Catalunya és una nació» és més que una afirmació retòrica, ha de tenir conseqüències efectives: si és una nació no és també una altra nació *ni part* d'una altra; i el seu centre moral, cultural i polític és en si mateixa i no fora. Catalunya ja no té (si és que mai l'ha tinguda, fora de la pròpia fantasia) una «missió espanyola»: ni reformar ni modernitzar Espanya. Entre altres coses perquè Espanya ni ho accepta ni l'interessa: es reforma sola i s'ha modernitzat sola. La il·lusió de Catalunya (des de Prat de la Riba, o des d'abans) de veure's com a «capdavantera d'Espanya» és més il·lusió que mai. I, a més a més, suposa la pròpia dependència mental, cultural i moral, compensada amb el mite de la «superioritat».

Per tant, l'aplicació de l'epítet *nacional* allà on és possible aplicar-lo i s'aplica (Museu Nacional, «la ràdio nacional», etc.), i allà on hauria d'aplicar-se per tal de generalitzar i normalitzar un entrellat simbòlic (per què el Govern de la Generalitat, per exemple, no és «el Govern de la nació»...?) ha d'anar acompanyada d'una ideologia i d'unes actituds d'«autosuficiència delimitadora», i de des-lligament i no-dependència: no necessitar ser *també* espanyols, no definir-se com a part, secció o membres d'estructures nacionals espanyoles. Pensar-se en termes de nació, i no de regió autònoma (per molt avançada que siga l'autonomia) significa assumir el principi de la pròpia condició de tot, i no de part, és a dir, la perspectiva d'un independentisme tranquil (moral, cívic, organitzatiu, cultural, lingüístic, de «visió», d'informació...) endins i enfora.

9. Els Països Catalans, en tant que aquesta denominació correspon a uns fets i no únicament a un postulat ideològic, són aquell conjunt de territoris, pobles o societats que comparteixen, encara que siga parcialment, una passada catalanitat «ètnica» (val a dir d'origen demogràfic o poblacional), una comunitat històrica anterior a la «unidad de España», i una comunitat lingüística: tant si aquests factors són percebuts com a reals i com a positius per la majoria dels seus habitants com si no. El problema és si aquests fets són suficients per constituir una sola comunitat nacional (cultural i, sobretot, política); i si la persistent no-percepció i no-assumpció de tal comunitat per part de la immensa majoria de les poblacions d'aquests països permet

mantenir el concepte i el projecte d'un sol espai nacional comú. Catalunya, certament, és un país, i és un país català. El País Valencià té dificultats per definir-se i funcionar com a país, i moltes més per assumir significativament una catalanitat nacional. De la mateixa manera que, *mutatis mutandis*, en tenen les Illes Balears.

En qualsevol cas, sobretot en el cas del País Valencià —i fins a un cert punt també a les Illes—, només un projecte de definició de país en termes propis, i una fidelitat de país en termes propis, pot suscitar els suports socials necessaris (en forma de valencianisme, o nacionalisme valencià) per aturar o alentir el procés d'absorció definitiva a la nació castellanoespanyola. Un projecte que ha d'anar acompanyat del manteniment de l'espai lingüístic, cultural, històric i d'interessos econòmics i polítics comú amb els altres pobles de llengua catalana i, en primer lloc, amb la mateixa Catalunya. Siga quin siga el contingut atribuït a l'expressió *Països Catalans*, Catalunya serà més sòlidament nació si assumeix aquest espai comú com a propi, i el País Valencià i les Illes tenen en aquest mateix espai l'únic suport efectiu per afirmar-se enfront de l'assimilació i dissolució final en una castellanoespanyolitat indiferenciada.

Per tant, Catalunya, en tant que centre i país més «fort» d'aquest espai històric, cultural, lingüístic i d'interessos, ha de proposar-se, sense restriccions mentals i sense complexos, el seu propi interès nacional, que és donar tot el suport possible —ideològic, polític i, si cal, econòmic— perquè es reforcen nacionalment les parts més «febles» d'aquest espai comú. I al País Valencià, tota reticència, distanciament o indiferència en aquesta matèria només pot conduir a reforçar la dissolució nacional del propi país.

Aquest és el món que ens ha tocat viure, aquesta és la nostra condició concreta en aquest món, i les aplicacions, actituds personals, formes d'acció, posicions polítiques, cíviques i morals que, de tot això, se'n deriven no són difícils de deduir, ni haurien de ser difícils de concretar.

Catalanisme, per fer què?

Jordi Sales i Coderch

La paraula *Renaixença* expressava uns sentiments que tenien alguna cosa de gran i de misteriós, de miraculós i de mític, de vital i infinitament esperançat. Els seus «superadors» es van enamorar del mot *catalanisme* sense veure, com passa sovint, que la substitució eixalava les grans ales dels sentiments patriòtics.²

Resum

A partir d'una visió crítica del discurs catalanista actual, que en molts aspectes no s'ha modificat respecte del desenvolupat durant la resistència franquista, la ponència s'estructura entorn de tres principals conclusions. Primer, com una característica desitjable a totes les estratègies de futur que es puguin definir per als nostres països, cal una major universalitat en l'extensió dels seus destinataris i una major sobrietat en el seu estil. En segon lloc, és indispensable eliminar el llenguatge victimista o paranoic en la formulació de qualsevol proposta de futur. Persisteix un fals debat entre els «purs», que no accepten la negociació; i els «realistes», que semblen tan acomodaticis que sembla que no tinguin ideologia pròpia. En tercer lloc, cal donar a la formació de la generació que puja, la que ara té menys de trenta anys, un lloc molt important en tota estratègia de futur. Els seus mestres —en el sentit fort i noble de l'expressió— no poden ni ser els que serveixen massa a la superficialitat del moment, ni estar massa aïllats entre si. Cal prioritzar la proposta de Joan Sales: promoure vocacions dels ciutadans catalans a la funció pública, a la defensa, a la seguretat, a la diplomàcia, a la judicatura, a l'administració, al magisteri, a la construcció europea. Per tant, cal revisar tot el sistema associatiu promogut i les seves disfuncions evidents, i revisar els nostres criteris d'excel·lència social. Aquesta seria l'única base de tota estratègia a llarg termini.

2. «El catalanisme ha mort: ¡Visca Catalunya!», editorial de *Quaderns de l'Exili*, núm. 17 (desembre 1945), p. 1.

Abstract

Following a critical look at the current Catalanist discourse, which in many aspects has not changed since it was developed during the Francoist resistance, the paper is structured round three main conclusions. Firstly, as a desirable feature of any future strategy which may be defined for our lands, a greater universality in the extension of those being addressed and a more sober style. Secondly, it is essential to remove victimistic o paranoiac language in formulating any proposal for the future. A false debate continues between the «pure», who don't accept any negotiation, and the «realists», who seem to be so accommodating that they appear to have no ideology of their own. Thirdly, a very special place must be given within any future strategy to the training of the younger generation, which is aged under 30. Their teachers—in the strongest and most noble sense of the expression—must not be those who make too many concessions to the superficiality of the moment, nor be too isolated from each other. The proposal of Joan Sales needs to be prioritised: to encourage Catalan citizens to become civil servants, in defence, in security, in diplomacy, in the courts, in the administration, in teaching, in European construction. Thus, the whole of the network of voluntary bodies needs to be rethought and its dysfunctions put right, and our criteria of social excellence also needs reformulating. This is the only basis for a long-term strategy.

1. El diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans usa el terme *devoció* quan ha de definir el mot *catalanisme*. Catalanisme és devoció a les característiques i als interessos nacionals catalans. No cal ésser un expert en sociologia de les religions, o dels moviments socials, per tal d'adonar-se que sovint els tics dels devots de qualsevol cosa allunyen els tebis, que podrien estar prou interessats en aquella mateixa cosa que els devots monopolitzen mitjançant el seu fervor excessiu. Des d'aquesta perspectiva he construït la meua ponència en aquesta jornada de debat «Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur». Parteixo de la hipòtesi que alguns trets i tics dels més devots a les característiques i als interessos nacionals catalans ara estan fent nosa a una més saludable expansió i afirmació de la vida dels nostres pobles de llengua catalana. Tenim massa gent que es dedica a vigilar el patriotisme dels altres. No fa falta dir que si m'equivoco o exagero, n'estaré molt content. Com tothom sap, en els processos de canonització hi ha la figura anomenada *advocat del diable*, perquè no tot sigui ni massa fàcil, ni massa rodó, ni massa cofoi.

2. Dues observacions prèvies per tal que l'estil d'aquest paper no sigui malinterpretat:

a) No exposo com m'agradarien que fossin les coses sinó com crec que són i, sobretot, *aventuro* com les pot viure i començar a veure la majoria de gent de menys de trenta anys. Al meteoròleg que diu que demà plourà o que no plourà li podem demanar explicacions si s'equivoca en el pronòstic, però de cap manera no li po-

drem fer un procés d'intencions tot considerant-lo partidari de la pluja o de la sequera.

b) Parlo per als de casa en el sentit de la dita que *la roba bruta es renta a casa*. La imatge és prou bona per tal de definir una actitud que em penso que fóra molt bo que en aquestes hores que estem travessant, i les immediates que vindran, sigui molt majoritària quan parlem d'aquestes coses. Ens convé, en parlar de catalanisme, *un cert sentit de reserva i de llenguatge confidencial: segons què només es diu a segons qui*. Cap enfora els de casa són sempre molt nets. La roba bruta es renta a casa, els de casa són sempre molt nets; però de tant en tant algú ha de rentar la roba i és bo que aquest algú pugui renyar els que l'embruten massa fàcilment. Ja n'hi ha prou d'animar-nos absurdament presumint verbalment d'unes forces que després no tenim realment. O el que encara és pitjor, per més superflu, exhibir-nos els uns als altres la intensitat dels nostres sentiments i l'alçada de les nostres grans aspiracions. Una vegada a un jove que em deia: «és que jo sóc *molt* independentista» —aquest *molt* és tot un enigma— li vaig respondre: «pensa que el problema no és el que tu siguis, o el que et penses que ets, en la intensitat d'un sentiment, cosa que a mi no m'importa gens; sinó allò que junt amb molts d'altres contribueixes a consolidar extensivament com a hàbit, gairebé imperceptible, de la major part de ciutadans del país», se'm va quedar mirant i només va dir-me molt baixet: «això és més difícil». Exactament, això és molt més difícil, però crec que és la dimensió en la qual ens juguem realment la densitat del nostre present.

3. Si algú esmerça massa energies en alguna cosa és possible que després no en tingui per a res més. La urgència o necessitat d'un càlcul dependrà en cada cas del que sigui la cosa a què es dedica massa i allò a què es dedica massa poc. En el cas dels països, la possibilitat o no d'una reordenació fruit del càlcul dependrà de la bondat del càlcul corrector, però també de l'autoritat o potència efectiva que els que l'han efectuat tinguin sobre els seus conciutadans, i encara, també, de les ganes que de veritat aquests tinguin de canviar. Sovint els que es dediquen a moltes coses parlen sempre molt d'allò a què no es dediquen gaire; els agradaria dedicar-s'hi, però únicament en parlen. Parlar molt d'una cosa no és sempre senyal que ens interessi molt, el que de veritat ens interessa ho fem i la majoria de les coses que es fan es fan fent-se i no parlant-ne. De vegades penso, a propòsit del catalanisme, que tots plegats som com aquell xicot que es comprava una moto i no la volia gaire cara perquè era únicament per arreglar-la. Ja s'ho passava prou bé arreglant-la. No sé si s'han fixat que entre els joves que estrenen moto hi ha els que sobretot volen que els *vegin* amb la moto, els que senzillament *hi van* i els que *l'arreglen* a tota hora.

4. Albert Manent explica com a mossèn Josep Sanabre, que el conegué molt bé, li desvetllà la vocació d'historiador la lectura d'un assaig de Rovira i Virgili, «La gran pietat de la nostra història», que sortí pel desembre de 1925 a *Revista de Catalunya*.

Hi deplorava la insuficiència de la investigació històrica catalana i escrivia que la riquesa documental de Catalunya era poc explorada i es podia perdre per un aiguat, un foc o una revolta bàrbara: «quantitats ingents de paperam inexplorat». «La nostra història necessita treballadors. En necessita molts. D'on podem treure'ls? Ho diré tot seguit: de la literatura; i especialment de la poesia», escrivia Rovira. I la crida als literats fou escoltada per un capellà arxiver i es va decantar tant cap a la història eclesiàstica com cap a la profana.

Aquesta anècdota centrarà el to de recerca que vull donar a la meua intervenció; plantejem-ho com un enigma o un problema que cal resoldre: *què és el que ara respecte a la situació de 1925 fa d'història i què fa de literatura i de poesia?* On dediquem energies excessives i on ens manquen treballadors? Com podríem establir un bon diagnòstic? Com podríem entreveure aconseguir alguna efectivitat en les correccions que potser ens caldrien? O potser ja ens ha arribat l'hora de resignar-nos a anar arreglant la moto sense muntar-la mai?³

5. El que podríem acostumar-nos a anomenar *el programa* de la Renaixença (1833) té, ultra els efectes benèfics del seu acompliment ressuscitant *la morta* com ells anomenaven la llengua catalana per a la creació literària, uns efectes col·laterals menys desitjables. El programa de la Renaixença literària s'acomplí en el sentit molt precís que els que parlaven català, i tenien una cultura acadèmica i literària en castellà, s'espolsaren la vergonya d'escriure'l en tots els àmbits d'una cultura moderna. Certament tenim molts problemes entorn de la llengua, però no són els del provincialisme ambiental que combateren amb èxit els homes de la Renaixença i la Mancomunitat de Prat de la Riba amb la publicació de les *Normes ortogràfiques* de 1913. Són uns altres problemes als quals cal respondre en la identificació d'altres programes en curs i sobretot la seva molt difícil coordinació per manca d'una autoritat moral que ho pugui fer. *Les nocions de programa, de model i de problema em penso que són un bon auxiliar per tal de posar una mica d'ordre mental en el munt de qüestions que s'entortolliquen en parlar de catalanisme.*

3. Albert MANENT, «Mossèn Josep Sanabre, pietat per la història, passió pel país» a *El molí de l'ombra. Dietari polític i retrats, 1946-1975*, Barcelona, Edicions 62, 1986, col·lecció «Catalunya sota el Franquisme», núm. 2, p. 161-172. Reproduït com a presentació a: Josep SANABRE, *Història i país. Articles del diari El matí (1932-1936)*, Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 1992, col·lecció «Eixos», núm. 12, p. 9-26.

L'aclariment seria ben necessari, si de veritat hi hagués algun interès en què la qüestió fos aclarida.

6. En concret respecte al *programa* de la Renaixença literària, l'any que entrem és un bon any per reflexionar sobre aquest doble fenomen que és la realització d'un programa i el llast dels seus efectes no desitjables, el que en diré «un problema residual». L'any 2002 és a la vegada el centenari de la mort de Jacint Verdaguer i també de l'estrena de l'obra teatral de Santiago Rusiñol *Els jocs florals de Can Prosa* (al Teatre Romea, el 29 d'abril de 1902). El crític de *La Veu de Catalunya*, Josep Morató, escriu l'endemà: «Rusiñol ha fet escarni dels sentiments més sagrats de la pàtria». La intenció de Rusiñol era prou clara: blasmar el munt de certàmens poètics que sorgiren arreu del país com a instrument retòric de l'agitació del catalanisme polític. Fa temps que penso que hi havia alguna cosa que ja no anava prou bé en la figura del catalanista de finals del segle XIX i principis del segle XX, una certa afectació l'allunyava exageradament del comú de la gent. El tic es traspassa, agreujat encara amb més afectació, al cosmopolitisme antitètic dels noucentistes: Josep Pla diu d'Ors, a l'*homenot* que li dedicà, que en sa vida no va ni demanar un parell d'ous ferrats sense afectació. La comèdia és sovint allò més savi per tal d'estudiar bé una societat, Rusiñol en l'avís al lector respon als seus crítics «lo que hi ha, que els Jocs Florals són i han de ser per als poetes, sols per als poetes, només que per als poetes, i no per als *companys de causa*, per bona, per enlairada i per noble que sigui la causa».⁴ L'un i l'altre, Verdaguer i Rusiñol,⁵ són homes prou difícils per desfer-nos fàcilment, si és que la tenim, d'una imatge idíl·lica i harmònica de les relacions entre els creadors del catalanisme literari més popular i els prohoms del catalanisme polític. Estem plens d'homes que xocaren contra un ambient catalanista de Can Prosa, contra alguna variant de *companys de causa*, tenim una tradició discontinua plena d'homes difícils per tal d'estandarditzar-nos fàcilment en una tradició lineal sense tensions. El fet ens és més o menys comú a tot ús polític d'una tradició literària, de manera que no és ben bé això el que ens cal dramatitzar, si bé fora prou bo poder-hi reflexionar plegats a un cert nivell tenint-ne les dades ben apreses, per exemple en unes Jornades Verdaguer o unes Jornades Rusiñol.

4. Santiago RUSIÑOL, *Obres completes*, vol. I, p. 540.

5. De les edicions d'obres completes de Jacint Verdaguer (1905-1908, 1912-1925, 1928-1936, 1943, 1946, 1949 i 1964) destaca com a més acurada l'edició popular (1913-1925), en trenta volums. El 1995, Eumo Editorial n'emprèn una nova edició. L'any Verdaguer s'ha iniciat amb una excel·lent edició de Narcís Garolera de l'obra de Jacint VERDAGUER *En defensa pròpia*, Barcelona, Tusquets, 2002, col·lecció «L'Ull de Vidre».

El dèficit bàsic, però, és encara la manca d'una tradició escolar senzilla dels grans noms i la seva significació més òbvia. Algunes vegades, tampoc no convé exagerar, voler fer les coses com molt bé és la manera de fer-les malament, sobretot en aquesta zona on tenim els dèficits més acusats: la zona d'una cultura bàsica, d'un marc de referència mínim per a tota la ciutadania. L'extensió a un major nombre de ciutadans d'una cultura literària catalana molt bàsica és una tasca prioritària sobre la intensificació en un nombre més reduït, si dissortadament ens trobem obligats a triar. El problema de l'establiment d'un cànon literari popular és un problema diferent del de la iniciació bàsica d'un futur especialista en literatura catalana o la constant experimentació didàctica afectada o no afectada. Amb perdó dels possibles professors de literatura catalana presents a la sala, els faria un prec de concentració en els nivells més elementals sobre alguns noms que sonin a tothom. L'equivalent del *Mio Cid*, *Lazarillo*, Cervantes, Galdós, Ortega, García Lorca, Cela, o *Chanson de Roland*, Corneille, Racine, Molière, Hugo, Balzac, Saint-Exupéry, dels que un munt de gent sap que són els seus, que són molt bons i ben poqueta cosa més. I dels que un grup més reduït de gent té un coneixement prou satisfactori per tal de poder tenir referències comunes. L'exemple preliminar ens podria posar sobre la bona via; si alguna cosa així com el catalanisme mereix continuar —cosa de la qual no estaria gens segur— s'ha de concentrar ara en tasques molt i molt bàsiques, dirigides a la majoria dels ciutadans, amb instruments i recursos que depenen directament de l'exercici corrent de l'Administració, i sobretot concentrant-se en el sobri acompliment dels objectius i no en la contemplació narcisista dels esforços. En aquest com en molts d'altres camps, la tasca immediata és, crec, d'una gran sobrietat.

Podríem establir una primera conclusió com una característica desitjable a totes les estratègies de futur que es puguin definir per als nostres països: *cal una major universalitat en l'extensió dels seus destinataris i una major sobrietat en el seu estil.*

D'altres estudis recents: Ricard TORRENTS, *Verdaguer: Estudis i aproximacions*, Vic, Eumo, 1995, i Narcís GAROLERA, *Sobre Verdaguer: Biografia, literatura, llengua*, Barcelona, Empúries, 1996.

L'any 1947 es van publicar les *Obres completes* de Santiago Rusiñol, reeditades el 1956 i el 1973.

D'altres estudis recents: de Margarida CASACUBERTA, *Santiago Rusiñol: vida, literatura i mite*, Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997; *Santiago Rusiñol i el teatre per dins*, Barcelona, Institut del Teatre i Diputació de Barcelona, 1999, i *Els noms de Rusiñol*, Barcelona, Quaderns Crema, 1999. D'Isabel COLL, *Els Rusiñol: Inicis i consolidació d'una nissaga*, Barcelona, El Centaure Groc, 2000. I de Vinyet PANYELLA, *Epistolari del Cau Ferrat*, pròleg de Ramon Planes, Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans, 1981, col·l. «Estudis Sitgetans», núm. 7; *Petita història de Santiago Rusiñol*, il·lustracions de Pilarín Bayés, Barcelona, Mediterrània, 1994, i *Paisatges i escenaris de Santiago Rusiñol* (París, Sitges, Granada), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

7. A la sortida del franquisme (1975-1979) —i dic «sortida» i no «caiguda» perquè la legalitat d'estat com a tal no va caure mai—,⁶ estava oberta, fruit d'un treball previ, una qüestió catalana que mesurava el grau de netedat democràtica de qualsevol solució de règim que l'Estat espanyol triés: si els catalans no quedaven mínimament satisfets com a catalans, la solució resultant no era democràtica. Ara (2002), ens agradi o no ens agradi, aquesta premissa ja no és vigent a la vida espanyola, i, en conseqüència, operar com si ho fos només ens portarà disgustos, també, i sobretot, a l'interior de les nostres societats als països de llengua catalana.

La qüestió és molt delicada de tractar. Pot semblar a alguns devots que vull estroncar una font amb l'aigua clara amb la qual podríem regar algun hort per tal de després recollir-ne uns fruits. Ho pot semblar, però no és així. Les coses són com són i no són com ens agradarien que fossin. Ens cal encarar-nos en la recerca del punt de vista adequat per contemplar la *duresa* de l'hora present, determinant la naturalesa de l'obstacle interior com un obstacle *interior*.

El tic del judici moral sobre la naturalesa de la democràcia espanyola senzillament s'ha d'abandonar com una posició de fons. El llibre recent del plorat Albert Malaret, *Catalunya té dret a la llibertat? L'estratègia nacional davant l'ofensiva neocentralista*, llibre, d'altra banda, molt documentat i àgil de lectura, s'escandalitza al preàmbul del fet que «encara més d'una quarta part dels espanyols aproven la seva obra» (p. 13). Es refereix a l'obra del franquisme. Immediatament abans ha parlat del relleix sociològic del franquisme. El *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC (DIEC) diu que *relleix* és la deixalla, allò que resta d'una cosa ja usada o passada. El que hauria de sorprendre'ns és que això sorprengui l'autor. I és una llàstima perquè el bon propòsit que mou l'autor se'n ressentirà...⁷

[...] creiem que un coneixement dels múltiples factors que intervenen en l'assoliment d'un ple autogovern poden ajudar molt a fer que els catalans sàpiguen aprofitar totes les circumstàncies que ens envolten.

6. Amb això del franquisme ens estem fent un embolic molt gros, que els més joves no entenen i quan l'entenen els fa molt de fàstic, potser massa fins i tot. El problema s'origina en el munt de, diguem-ne, conversions de tota mena que es van produint al tardofranquisme i el joc d'aliances entre conversos i resistent de primera, segona o tercera hora en el que es deia *oposició*. El que no s'entén és com podia durar tant una cosa en la qual ben bé no hi havia ningú. El que fa fàstic és l'arbitrarietat amb què es col·loca o es retira l'etiqueta de *franquista* als uns o als altres.

7. Albert MALARET, *Catalunya té dret a la llibertat? L'estratègia nacional davant l'ofensiva neocentralista*, Barcelona, Proa, 2001, col·l. «Debat», núm. 6, p. 15.

La intenció és molt noble, però perquè sigui viable ha de quedar molt clar que quan parlem dels catalans, pensem d'una manera molt clara en *tots* els catalans, en la universalitat de ciutadania pròpia dels estats moderns.

8. En una primera lectura, les posicions de l'autor de *Catalunya té dret a la llibertat?* semblarien prou enraonades, però si es va llegint millor un s'adona que darrere d'una retòrica abrindada i imprecisa es trasllueix la possibilitat d'una fractura estranya en el si de la comunitat de ciutadans o almenys la complicitat ambigua amb uns vigilants de tota la resta. Sembla que, com el crític de *La Veu de Catalunya* respecte a Santiago Rusiñol, algú o alguns han de vigilar constantment el patriotisme del seus conciutadans, oblidant que, gràcies a Déu, en un estat de dret només cal vigilar els ciutadans per veure si compleixen o no les lleis bàsiques de la convivència. Vegem-ne tres exemples. Al final del capítol que tracta les doctrines catalanes sobre l'emancipació nacional, l'autor escriu: «La sobirania reclamada és solament la necessària per aconseguir per a Catalunya el que tenen totes les altres nacions: una homogeneïtat cultural base de la seva cohesió —sense *quintacolumnistes*— i de la seva solidaritat interna».⁸ L'expressió *quintacolumnista* és molt i molt desgraciada. L'expressió *quinta columna*, com hom sap, té el seu origen en el moment inicial de la Guerra Civil espanyola, quan els generals sollevats avançaven sobre Madrid amb quatre columnes, el general Queipo de Llano va parlar d'una quinta columna referint-se als seus partidaris a l'interior de la capital. El que sovint trobem natural, però no ho és gens, és la imatge que *ells* sempre ens ataquen a *nosaltres* mitjançant quatre columnes. Certament, com diu magistralment Woody Allen, ser paranoic no evita que a un el persegueixin; el problema és, però, que el tracte amb paranoics és molt trist i poc agradable. El professor Turbayne, un bon especialista en la filosofia de Berkeley, diu en el seu llibre sobre el mite de la metàfora,⁹ que si reubiquem una cosa que sempre hem vist col·locada d'una manera podrem canviar el nostre comportament envers aquesta cosa. Un dels exemples que posa, ultra la posició de Berkeley com a filòsof empirista, és el del tomàquet, que si en comptes de tenir-lo com a verdura el posem en una fruitera és molt possible que ens el mengem d'una altra manera.

Establim una segona conclusió: és indispensable eliminar el llenguatge victimista o paranoic en la formulació de qualsevol proposta de futur.

8. Albert MALARET, *Catalunya té dret...*, p. 150.

9. Colin Murray TURBAYNE, *The myth of metaphor*, New Haven, The University of South Carolina Press, 1970 (edició revisada).

Tothom que ha après i ensenyat a algú a anar amb bicicleta sap que la millor manera d'evitar un obstacle és mirar allà per on es vol passar i no tenir la vista fixada en l'obstacle que cal evitar perquè és la manera segura d'ensopegar-hi.

9. El programa de la xarxa associativa. Al capítol penúltim, quan parla del projecte nacional, Albert Malaret escriu:¹⁰

Un mètode ben adient per a aprofundir el sentit de pertinença i lleialtat de tots els ciutadans a la comunitat catalana, i el seu deure de fomentar la llengua catalana i la cultura pròpies, consisteix a aconseguir que la gran majoria de catalans s'engresquin en la realització del projecte o projectes comuns globals o puntuals i els considerin com a propis, desvetlladors de sentiments i idees que estimulin la cohesió i la consciència de poble.

La dualitat oculta en aquest text entre engrescadors i engrescats planteja com veurem més endavant més d'un interrogant; però, deixant-ho de moment de banda, semblaria que el que aquí es diu sigui no solament correcte, sinó òptim. A un projecte nacional correspon una acció nacional, la manera de complir el projecte és portar els ciutadans a l'acció, a un munt d'accions, de les quals se senten protagonistes en l'exercici lliure de la seva ciutadania. Com a resultat d'aquesta manera de fer, el país posseeix com a patrimoni propi una xarxa associativa dinàmica, rica i variada. En efecte, Malaret segueix:

[...] aquest protagonisme es realitza en la xarxa de les múltiples associacions del país: culturals, artístiques, col·legis professionals, empresarials, sindicals, esportives, de veïns, folklòriques, benèfiques, gastronòmiques, excursionistes, etc. Vibren cors per una coincident il·lusió, per la construcció d'un castell, per engalanar el carrer o intimar amb la natura, entre les moltes activitats que podríem citar, a més de les professionals, sindicals i empresarials. L'obra comuna mena a l'esperit comú, sobretot si es té la consciència col·lectiva d'operar en el marc d'una mateixa terra.

El que aquí passa no és gens fàcil de veure perquè ens trobem, fent servir un exemple anterior, com quan parlem del tomàquet situant-lo entre les verdures. Amb tot penso, ben sincerament, que som davant del nucli de la dificultat. Sovint el més difícil de notar són les absències, les omissions.

10. Albert MALARET, *Catalunya té dret...*, p. 174.

10. El programa de l'exercici en les funcions estatals. L'absència que ens cal notar en aquest programa de foment d'una xarxa associativa com a mètode cap a la plenitud nacional se'ns apareixerà si fem servir com a contrast un text de Joan Sales de l'any 1982. Quan un grup de persones vàrem començar un munt d'activitats, el que ara és fonamentalment la revista *Relleu* i la Fundació Relleu, vàrem realitzar una reedició en facsímil dels *Quaderns de l'Exili (1943-1947)* i vàrem demanar a Joan Sales unes paraules prèvies. Certament, tal com diu Albert Manent, *Quaderns de l'Exili* és la revista «més original i combativa de l'exili, més política que cultural». Però des del meu punt de vista, el que fou més exemplar del gest dels oficials catalans en aquelles hores tan difícils fou la decisió d'intervenir allí on es jugava el nostre destí i no limitar-se a anar «aprofitant circumstàncies»: «la voluntat d'organitzar una unitat que, sota la nostra bandera i reconeguda en tant que tal pels Aliats, combatés al seu costat en la guerra mundial que aleshores es trobava en el seu fort».¹¹ No vàrem quedar decebuts: Joan Sales en el seu text de 1982 indicava molt sobriament el lloc on es jugava ara el nostre destí: «Hem de voler que *els catalans s'exercitin, com a cosa habitual, en totes les funcions pròpies de l'Estat modern*; qui diu les militars diu també les diplomàtiques, les financeres, les navilieres —del mar i de l'aire—, les governatives o policíiques, les eclesiàstiques —no ens vam manifestar sota el franquisme demanant bisbes catalans?— *si és que de debò aspirem a ser això que cridem pels carrers, una "nació"*. Crec que és aquesta la lliçó més permanent dels *Quaderns*; nosaltres ja l'haviem apresada de Prat de la Riba».¹² Els homes de la Renaixença literària i la normalització de la llengua acompliren un programa en la mesura que *es vencé sobre una desídia interna*; en la molt difícil mesura en què potser volem continuar la Renaixença amb algun programa coherent, ens hem d'adonar primerament que la morta-viva, ara, és *la dimensió política dels ciutadans catalans*, abandonada, també, per *una desídia interna*. En l'exercici de les llibertats democràtiques, renéixer políticament és exercitar-se en les funcions executives o de govern, legislatives i judicials pròpies de l'estat modern.

11. El tic tartarinenc. Al capítol final de *Catalunya té dret a la llibertat?*, «L'alternativa a la denegació de la sobirania politicocultural», s'escriu:¹³

11. *Quaderns de l'Exili (1943-1947)*, edició facsímil, Barcelona, 1982, col·l. «Documents. Estudis Nacionalistes». Aquestes «Paraules prèvies» són reproduïdes a *Els «Quaderns de l'Exili»*, Barcelona, Barceloneda d'Edicions, 1994, col·l. «Eixos», núm. 15.

12. Joan SALES, «Paraules prèvies», 1994, p. 27.

13. Albert MALARET, *Catalunya té dret...*, p. 188.

Una violència *prematura*, desconnectada del sentiment majoritari, constituiria una sagnia estèril i contraproductiu. Per això, també seria trista i deplorable una actitud neocentralista del Govern espanyol perquè fomentaria un procés de radicalització expressat en el crit de *Desperta ferro!*, que si fos ampli, causaria la mort de la democràcia espanyola.

Aquestes paraules ja no poden ser més desgraciades, deixem a part, i ja és molt deixar a part, aquest *prematura* adjectivant *violència* —és que una violència madura portaria cap enlloc?—; nogensmenys que el crit de guerra dels almogàvers es mobilitza per tal d'anunciar la mort de la democràcia espanyola. Després ens queixem que som percebuts com una amenaça! El que passa, i encara és una desgràcia més gran pel vessant ridícul que comporta, és que això ho escriu una bellíssima i pacífica persona a la qual simplement se li ha escalfat la boca, la ploma, la màquina d'escriure o l'ordinador. El llibre, però, té *ex-aequo* el IV Premi Fundació Ramon Trias Fargas 2000, que com hom sap és molt propera a Convergència Democràtica de Catalunya.

12. El marasme actual: un aiguabarreig d'oportunismes i escalfaments verbals. Com és que ens estem deixant atrapar en l'hàbit d'un cert llenguatge que, al meu entendre, és com a mínim un parany rondinaire i molt sovint, com acabem de veure, tartarinesc? *Quina relació podria tenir això amb la dualitat entre xarxa associativa engrescadora* (Albert Malaret, 2001) — *voluntat d'exercici en totes les funcions pròpies de l'estat modern* (Joan Sales, 1982)? El marasme de la situació actual és un aiguabarreig d'oportunismes i escalfaments verbals. N'hem de sortir molt ràpidament i no ho podem fer si no ens adonem que hi som per un doble motiu o factor pertorbador: un de realista, potser massa realista amb un fals realisme, i un d'idealista, potser massa idealista en el pitjor sentit del mot. I sobretot per les estranyes formes i espasmòdiques varietats de la seva combinació. Aquest és el problema residual del restabliment d'una política catalana, el nostre Can Prosa d'avui amb els seus «companys de causa».

13. Desempatar al parlament de Madrid no és una base per a cap programa. El motiu realista-realista que ha dominat la política mediàtica durant els darrers anys és que, fos quin fos el grau de satisfacció que la democràcia espanyola havia proporcionat, la situació d'espera s'allargà per un fet conjuntural de la política espanyola: la minoria catalana desempatava al parlament de Madrid i mitjançant el que s'anomenà *ajut a la governabilitat* es proporcionava un joc d'expectatives del fet que el marc adoptat d'una comunitat autònoma dintre de la Constitució i regulada per l'Estad-

tut d'autonomia aniria permeten algun increment indefinit del simulacre de sobirania acceptat. Defugint el tradicional «o tot o res» s'optava per l'*alguna cosa* amb una certa esperança d'un possible increment constant d'aquesta alguna cosa que ja es tenia. La jugada ha durat mentre s'ha desempatat. I ara a casa nostra, al Parlament de Catalunya, qui desempata són els que, diguem-ne, nosaltres havíem fet patir desempatant i, naturalment, fan patir desempatant. Algun jove, més o menys proper al que ara en diuen *masovers*, et diu com un gran estrateg: «Si aguantem podríem tornar a desempatar». Entre jugada i jugada passen quatre anys, mentre els generals, veterans i novells reposen confiats en la riquesa de «la xarxa de les múltiples associacions del país» i en la *seva* tropa. En aquest punt ens trobem i d'això, en diuen política *catalana*.

14. L'autogovern exercit s'ha de justificar per si mateix. L'autogovern català, per limitat que sigui, ha de passar comptes de la seva gestió de govern en els termes en què l'executa, sobretot perquè els seus responsables no tenen ni mandat democràtic formal per a res més, ni autoritat moral per a massa exhortacions creïbles. Arreu on es practica la vida democràtica, el seu ritme és de tal manera que a mesura que avança un període de govern determinat, l'eficàcia del seu llenguatge es redueix gairebé a l'exemplaritat de la seva gestió i al model del *tipus d'home que ha triat per realitzar-la*. Si aquest ritme no es respecta, segons qui digui segons quines coses no serà ni escoltat, ja no ho és. Diguem-ho tan baixet com vulguem però diguem-ho: la percepció d'un discurs catalanista depèn en els més joves de trenta anys del tipus d'home que l'ha fet circular i aquest és vist com un aprofitat que en viu, o un penjat que el somnia, i sovint les dues coses combinades en alguna proporció.

15. La falsa radicalitat com a factor pertorbador: el vici de les campanyetes. Ara, l'any 2002, els catalans, així sense més, no som ja jutges morals de la netedat democràtica del conjunt de la vida espanyola, o europea, com no sigui que, de cop, canviem el xip realista, potser massa realista, que prefereix sempre l'entesa amb els qui tenen l'aixeta de la hisenda pública, el contacte amb les grans empreses d'una manera habitual i el menyspreu dels ciutadans governats, i passem al llenguatge radical de l'ideal d'esperança catalana de plenitud nacional incontaminada. D'aquesta manera amb l'idealisme-idealisme, però, sempre els catalans reivindicatius ens entendrem millor en les forces polítiques espanyoles de l'oposició, quan siguin a l'oposició i només quan siguin a l'oposició; i en les minories —més o menys estrafolàries— que mantinguin oberta, més o menys utòpicament, la qüestió del regim de l'Estat es-

panyol, la qüestió del millor dels règims possibles o la qüestió profètica de la reforma radical de la naturalesa humana. Cada vegada que el mapa del món es bellugui afegirem una bandera més a aquelles que no les coneix ni sa mare a les samarretes que es venen a la Universitat Catalana d'Estiu (UCE) de Prada i a aplecs de gent estrafolària als ulls de la resta de ciutadans. És el que jo fa molt de temps vaig anomenar *independentisme de cubata i porret*. Certament «hi ha gent per a tot», com expliquen que contestà el torero Gallo quan li van presentar Ortega y Gasset com a catedràtic de metafísica. Però que la causa nacional sigui un subproducte intens per atrapar noiets a fer campanyetes —els toros d'Osborne, els «CAT» (amb estels europeus i sense estels europeus), les parròquies aragoneses de la diòcesi de Lleida quan ja tot està perdut i no abans, les seleccions catalanes, Harry Potter, etc.—, mentre els grans s'ocupen sobretot de repartir-se concessions tecnològiques i no tecnològiques, requalificar terrenys o fer *lobbies* empresarials, no sé si s'ha d'anomenar amb un *-isme* o un altre *-isme*, però el cert és una dimensió real de la vida catalana present que fa una angunia creixent.

16. L'oscil·lació espasmòdica no és un factor d'educació política. Consumir energies ara consolidant el règim de la democràcia espanyola i vivint-ne dia rere dia cercant l'oportunitat dels moments propicis, ara amenaçant-ne la viabilitat amb un molt hipotètic *Desperta ferro!* i jutjant el règim que s'està ajudant a consolidar des d'uns criteris absoluts i tallants confusament formulats sigui en versió profètica, sigui en versió descordada, és condemnar-se a tenir tot el país sota un règim de dutxa escocesa, com un trastorn bipolar, que desorienta *tothom*. I quan dic «tothom» vull dir «tothom»: certament el potencial adversari, però també el desitjable continuador. El possible continuador de l'obra que se suposa que s'està realitzant mai no sap si el conviden a continuar un règim diürn de realitat-necessitat (el de la imatge de l'aixeta) o un regim nocturn de fantasia-indisciplina (l'evocació desestabilitzadora del *Desperta ferro!*) o a una estranya i oportunista alternança de la qual no comprèn els ritmes, o si els comprèn els judica moralment molt baixos. La manca de la claredat d'actuació, que recomanava C. Cardó,¹⁴ no és únicament un problema que regeix la manera en què els altres pobles espanyols ens veuen, és la pèrdua sense remei de tot sentit exemplar de l'actuació política en la formació dels ciutadans. Aquest joc ho ha estat tot menys nítid o exemplar en l'àmbit intern, *tenim una nova generació que ha crescut en aquest ambient* i, deixant de banda que com a tal ha estat molt poc atesa, el que ha viscut

14. El text de la *Meditació catalana* (1953), el podeu trobar ara còmodament a *Repensar la «meditació catalana»*, Barcelona, Barcelonessa d'Edicions, 1995, col·l. «Eixos», núm. 21.

realment l'ha deixat sense un sentit noble de percepció de la realitat, i amb molt pocs exemples de servei coherent a un ideal clarament formulat.

17. El miratge de la pressió popular intensa. Quan Xirinacs parla a les seves memòries de la traïció dels líders, és molt llaminer pensar que si el senyor Benet i el senyor Portabella—de qui Xirinacs parla abundantament—haguessin estat d'una altra manera i no els hauria fet tanta gràcia ser tan ben tractats pels polítics madrilenys, un idealitzat poble català hauria arribat a cotes més altes d'autogovern. Hi ha certament alguna cosa com la *síndrome del Palace* així que els nostres polítics arriben a Madrid, però la idea d'una possible pressió popular intensa, que ultrapassi la murmuració, sobre els afectats per aquest mal és un miratge, tant com el *Desperta Ferro!* de Malaret; del contrari els líders traïdors que suposa Xirinacs haurien estat d'una manera o altra escarnits pel seu poble.

Sigui com sigui, molt menys del que hem aparentat massa sovint, érem prou forts durant els anys 1975-1977 i aquesta força ens va donar l'*alguna cosa* que ara tenim, però no més del que ara tenim. La pregunta correcta és: aquesta força d'on derivava? D'ideals sembrats per uns homes en la formació d'uns altres homes i en el combat diari de molts. La situació s'ha podrit en algun punt i aquest punt no s'ha reproduït. Les perspectives són ara molt més difícils i molt més fàcils que en altres moments complicats de la nostra història. Són més difícils perquè no tenim una tradició per poder seguir i els tics més arrelats ens fan nosa, són més fàcils perquè tenim molts més instruments que en qualsevol altre moment de la nostra història.

18. La pèrdua de l'heroisme. Una dificultat important del moment present és que per primera vegada en la nostra història hem de fer un relleu generacional en circumstàncies prou normalitzades, malgrat tot; de tal manera que la, diguem-ne, prima d'heroisme i noblesa de la nostra causa amb la qual sempre comptàvem per atreure els més joves ja no ens funciona. Si repassem les figures de Prat de la Riba, Macià, Companys, Pau Casals o Tarradellas, ens adonarem que les seves morts prematures o tràgiques, o la llunyania del seu exili, els feren molt aptes per ser idealitzats i per envoltar tota reivindicació catalana d'aquella bellesa que tenen els lluitadors vençuts. Siguem francs, la figura del Molt Honorable Jordi Pujol i Soley, l'actual president de la Generalitat de Catalunya, que ens està avorrint a tots amb el seu llarguíssim mandat (1980-2002), ha fet una cosa inaudita per a un polític català i que, de moment, li serà molt difícilment perdonada: ha envellit al poder, i és molt clar que ha perdut la puresa dels vençuts. El fet és beneficiós, però ens planteja el que en

dèiem «un problema residual»: encarar-nos amb el desgast inevitable i evident en l'exercici del poder dels *nostres*, el que sempre havia estat un problema *dels altres*. Les maniobres entorn de la seva successió les vivim tan arran de terra que no ens aixequen l'ànim cap a les essències pàtries formoses perquè són incontaminades; però si hi pensem bé, per què ho haurien de fer? Com els ajuntaments, o les diputacions provincials, les comunitats autònomes tenen els seus reglaments per a aquests casos. M'explicaré amb un contrast: als meus setze anys el Govern de Catalunya evocava el terme d'una lluita heroica; en canvi, per a una de les meves filles ben en concret el Govern de Catalunya fou el responsable de l'aluminosi de l'edifici del seu institut, del retard en les obres de reparació i del fet de passar-se un any de la seva escolaritat en uns barracots desavinents i molt mal condicionats. Llavors no li vinguis pas amb la cançó de:

Vibren cors per una coincident il·lusió, per la construcció d'un castell, per engalanar el carrer o intimar amb la natura...

Entre la via de l'engrescament en la xarxa associativa i la seriositat de l'exercici de les funcions pròpies de l'Estat modern ens caldrà triar una prioritat i ja ho hauríem d'haver fet amb energia i claredat. Allò primer és primer i les saludables expansions vénen després.

19. El tic de les dobles comptabilitats: el «dia de demà» ja ha passat. L'any 1962, un jove estudiant de dinou anys parla amb el degà de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona. Li notifica que ha estat multat per part de l'autoritat governativa amb 1.000 pessetes per alteració de l'ordre públic i que la Facultat hauria de protestar. Resposta del senyor degà: «No s'hi amoïni: tot això són mèrits per al *dia de demà*.» Gest sorprenent i significatiu, l'agafa afectuosament pel braç i li diu: «*El dia de demà* recordi's de mi». El tardofranquisme, des de 1959, era una situació molt especial, estàvem manats en la vida quotidiana per persones que anaven portant una doble comptabilitat dels mèrits per al dia d'avui i els mèrits per al dia de demà. Si en voleu veure un molt bon exemple us recomano que llegiu les memòries de Fabià Estapé.

L'any 1982 es reuneix el tribunal que ha de donar el premis extraordinaris de doctorat a la Facultat de Filosofia: hi ha una molt excel·lent tesi sobre la filosofia de Leibniz, s'argumenta en contra seva: «Aquest any *ens convé*, però, de premiar una tesi de *tema català*.» I així es va fer. La situació al principi de la dècada dels vuitanta era, a la Universitat de Barcelona, una mica especial —les situacions concretes sempre són una

mica especial—: els inversors per al dia de demà havien fet molta provisió de valors en una determinada línia i, de cop, varen fer curt en un altra línia, de manera que els *convenia*... no premiar la millor tesi, sinó premiar una tesi de tema català.

Any 2002, 10 de gener: *La Vanguardia*, pàgina 22, secció de cultura:

La lectura en catalán toca techo. Preocupación entre los editores, que piden *más ayudas y campañas de promoción*.

Malgrat ser el director de Barcelonesa d'Edicions, una petita editorial que es dedica a publicar llibres d'assaig i de filosofia en català—jo en dic que és com els ordes religiosos medievals, una editorial mendicant—, no tinc cap idea de la situació global de l'edició en català. Aventuro, però, en la línia del flaix anterior que potser som en el que, en borsa, es diu una situació de sobrecompria. Hi deu haver uns límits, com en tota cosa humana, i també unes possibilitats constants de millora i de creixement: el problema, però, és que malgrat que som tan liberals en tantes coses, som proteccionistes en aquest apartat, el que demanen els editors són més ajudes institucionals i més campanyes de promoció també institucionals.

Al juliol de l'any 2001, a Mataró, els independentistes varen tirar un pastís a la cara del tinent d'alcalde socialista el dia de festa de Les Santes. La raó real era que ja no els subvencionava unes barraquetes privilegiades com a alternativa a la festa oficial de Les Santes, on feien molts diners venent productes als penjats nocturns, subtribu nostrada. Les Santes alternatives eren realment molt impopulars, diguem-ne, entre el veïnat de costum més tranquil i també entre els joves voluntaris col·laboradors amb l'Ajuntament de la seva ciutat de molts aspectes de *la festa de tots*. *En farem un heroi, d'aquest xicot?* També li direm que pensi en nosaltres el dia de demà?

La força conjunta d'aquestes quatre imatges més que cap comentari que hi faci referència ens instrueix sobre un fet bàsic en la psicologia dels pobles llatins: enfront del poder, les adhesions són molt superficials i varien molt fàcilment.

20. Un debat que no s'ha ni d'obrir: el debat entre «purs» i «realistes». Penso que en el terreny col·lectiu estem xerrant massa de nosaltres mateixos amb molt poca gràcia. I si em permeteu una explicació això passa perquè la via sòbria que Joan Sales indicava l'any 1982 no ha estat seguida, i quan un no fa el que ha de fer es desfà amb mil excuses i amb moltes paraules buides. Res no fóra més funest, però, que obrir sobre aquesta xerrameca un contrast entre «purs» i «realistes», sense tenir ni idea de la mediació que el resolt. Els «purs» són ànimes altives i exigents, crispats, plens de pa-

raules generoses i eloqüències moralitzants; habiten la inflació de la ideologia. Els «realistes» són tàctics, hàbils en la propaganda, s'acomoden amb indulgència al que els demana el públic, no tensen ni incomoden ningú; habiten la inflació del diner.¹⁵ La història agitada del segle XX ens ha donat molts exemples de la crispació polar entre els uns i els altres, però també testimonis de la superació de l'antinòmia, entre els quals hi ha el sentit carnal de Péguy perllongat en la noció de compromís d'E. Mounier. El que nosaltres ara ens interessa és retenir un advertiment negatiu i indicar la via positiva que pot enriquir la dialèctica constant entre ruptures i continuïtats. El que ens convé ara d'evitar és aquella concepció que creu que una agitació intensa entorn d'ideals és únicament pròpia d'un desfogament per a cadells, que fan així unes maniobres per al seu futur protagonisme social en terrenys més seriosos sense ideals de cap mena. Penso que aquesta concepció, molt pròpia de les societats occidentals, és una profanació de societats molt decadents i molt escèptiques. La via positiva és la de la no-conformitat, expressada en vocacions personals, és la seriositat com a «voluntat de compromís total».¹⁶ Aquesta consideració és molt important per tal d'obrir, o reforçar, el temps de la distància més llarga, la de l'encadenament generacional. Únicament enfocarem bé els problemes residuals que l'actual situació comporta si pensem que la seva solució plena correspon als que vindran. Podem establir una tercera conclusió: cal donar a la formació de la generació que puja, la que ara té menys de trenta anys, un lloc molt important en tota estratègia de futur que podrem dissenyar. Els seus mestres—en el sentit fort i noble de l'expressió—no poden ni ser els que serveixen massa a la superficialitat del moment, ni estar massa aïllats entre si.

21. L'única via: la Renaixença política. Mentre les meves reflexions preparaven la resolució del nostre enigma primitiu, hem anat establint fins a tres conclusions, que podem recordar:

- En la difusió de les característiques i els interessos nacionals catalans, cal una major universalitat en l'extensió dels seus destinataris i una major sobrietat en el seu estil, saltant els reductes dels devots per tradició o imitació.

- És indispensable eliminar el llenguatge victimista o paranoic en la formulació de qualsevol proposta de futur mitjançant una major confiança en la nostra vitalitat i viabilitat.

15. Jordi SALES, «Persona i comunitat, Mounier i l'enllaç personalista», *Revista del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya*, núm. 117 (2002), p. 11.

16. Jordi SALES, «Persona i comunitat...», p. 12.

— Cal donar al mestratge de la generació que puja, la que ara té menys de trenta anys, un lloc molt important en tota estratègia de futur que podrem dissenyar.

Ens demanàvem en començar, a propòsit de la vocació d'historiador de mossèn Sanabre, què és el que ara respecte a la situació de 1925 fa d'història i què fa de literatura i de poesia. Aventuraré una resposta clara: fa de poesia amb els seus Jocs Florals de Can Prosa la cultura com a manifestació engrescada de la societat civil i la tertúlia politicomediàtica com a succedani del debat polític d'una societat lliure. Què fa, d'història?, «les funcions pròpies de l'Estat modern» i la dimensió política de tots els ciutadans. Cal repetir, doncs, en aquesta transposició el judici de Rovira Virgili de l'any 1925, podem parlar de *la gran pietat de la nostra dimensió política: la nostra funció pública necessita treballadors. En necessita molts. D'on podem treure'ls? Ho diré tot seguit: de la cultura, del voluntariat i del món empresarial*. La proposta un cop formulada no ens agrada. Repassem-ne la lògica: si reclamem més autogovern hem d'estar disposats a formar els quadres que se'n responsabilitzaran amb dignitat. Formulem la nostra resistència a aquesta lògica: els nostres criteris d'excel·lència social no preveuen aquestes funcions com a desitjables. Aquí rau *un nucli d'inautenticitat de totes les nostres possibles exigències polítiques*. La temptació és voler fer invents i dir coses com que la nostra societat civil és molt forta, nosaltres no necessitem tant d'estat. Com que no tenim res comparable a l'Escola Nacional d'Administració (ENA) francesa, una acadèmia militar o una escola diplomàtica però tenim bones escoles de negocis, ens fem la il·lusió que els cursos de la cultura empresarial i econòmica són la millor preparació per proporcionar els quadres de l'alta administració o que qualsevol formació és suficient per a les responsabilitats que anem assumint. La naturalesa de les coses és molt tossuda, però, i tot el que és improvisat podrà ser molt meritori i entranyable, però és improvisat i es nota molt.

Què podem fer? Regenerar el sentit de la realitat, regenerar el sentit de l'ideal, bolcar-nos en la formació adequada de gent més jove de trenta anys amb instruments sobris, universals, prioritzar la via Joan Sales de 1982, la contribució catalana a la defensa, a la seguretat, a la diplomàcia, a la judicatura, a l'administració, al magisteri, a la construcció europea, revisar tot el sistema associatiu promogut i les seves disfuncions evidents, revisar els nostres criteris d'excel·lència social. Ens hem passat la vida promovent institucions de suplència i no tanquem mai res, se'ns van sobreposant associacions i associacions que en la seva aglomeració no són remei per a res, sinó símptomes de la malaltia. Promoure vocacions dels ciutadans catalans a la funció pública, restablir en la jerarquia de la nostra opinió diària la dignitat del funcionari públic, fomentar una major valoració del servei que la funció pública presta en una societat avançada és *l'única base de tota estratègia a llarg termini*.

Ara, però, la meva situació com a ponent se'm fa molt difícil perquè resulta que he estat convidat a parlar-vos en una Fundació Congrés de Cultura Catalana i, com a resultat dels principis que he exposat, hauríeu gairebé de tancar, és evident que quan passa una cosa d'aquest estil el bon sentit i el bon humor aconsellen d'acabar.

Catalanisme per fer què? Fer renéixer la vida política centrada en la dignitat de la funció pública entre ciutadans lliures és més just que un estrany joc indefinit entre engrescadors i engrescats de contorns molt imprecisos. L'estratègia que he dibuixat farà de les societats dels nostres països societats més justes, més dignes de la seva llibertat. «La paraula *Renaixença* expressava uns sentiments que tenien alguna cosa de gran i de misteriós, de miraculós i de mític, de vital i infinitament esperançat». Això deien els homes de *Quaderns de l'Exili* l'any 1945.

Per un catalanisme popular

Salvador Cardús i Ros

Resum

El ponent considera que ens trobem atrapats en un cercle viciós. Durant la transició es varen restaurar apressadament les institucions catalanes, deixant la reconstrucció nacional per a més tard; però l'existència del poble és prèvia a la seva concreció política. La «violència simbòlica» de l'Estat acusa els intents de normalitzar el català de ser decisions arbitràries que alteren un estat «natural» de les coses. Però no tenim prou poder per invisibilitzar les accions per defensar els interessos generals de la nació dels catalans. Es reclama una «presa de consciència nacional», contrària, paradoxalment, a l'habitual «inconsciència patriòtica». Si la presa de consciència no té una massa crítica suficient, caurà en la minorització i la «fatiga de la catalanitat». Ara, la situació també ofereix algunes oportunitats: la de ser autoexigents i rigorosos, la de rebutjar el voluntarisme mediocre o el gest grandiloqüent però inútil, i l'estímul de la innovació.

La ponència proposa un «decàleg de la nova cultura del catalanisme popular» per superar l'estretor del joc polític institucional. Cal bandejar les maneres de fer de la resistència antifrancista; fer un catalanisme amb una profunda dimensió popular, més social i cultural; confiar més en l'acció que en la fe patriòtica; defensar un catalanisme rigorós però no purista; combatre tota nostàlgia d'excepcionalitat; aprofundir en la capacitat de comunicació del projecte catalanista per explicar quin país volem; formular objectius positius que estimulin la confiança en el país; acabar amb les ambigüitats conceptuals; mostrar que interès i patriotisme no es contraposen, i fonamentar el catalanisme en un projecte de futur d'un país que funciona.

Abstract

The speaker believes that we are trapped in a vicious circle. During the transition the Catalan institutions were hastily restored, leaving national reconstruction for later; however, the existence of the people is prior to its political expression. The «symbolic violence» of the State regards efforts to normalise the use of Catalan as arbitrary decisions which go against the «natural» order of things. But we do not have enough power to render invisible the actions to defend the general interest of the nation of the Catalans. Calls are made for a «national awakening», which, paradoxically, is contrary to the usual «patriotic unawareness». Unless this awakening has a sufficient critical mass, it may fall into marginalisation and the «weariness of Catalan-ness». Nevertheless, the situation does offer some opportunities: that of being self-demanding and rigorous, of rejecting mediocre voluntary work and grandiose, yet futile, gestures; and that of stimulating innovation.

The paper proposes a «decalogue of the new culture of popular Catalanism», to move beyond the constraints of the institutional political game. One has to abandon the habits of the anti-Franco resistential days; give Catalanism a deep popular dimension, more social and cultural; rely more upon action, and less on patriotic fervour; defend a rigorous, but not purist, Catalanism; combat the nostalgia of exceptionality; increase the communicative capacity of the Catalanist project to explain what country we want; formulate positive aims to stimulate confidence in the country; put an end to the conceptual ambiguities; demonstrate that interest and patriotism are not divorced; and base Catalanism on a forward-looking project, on a country that works.

Atrapats en un cercle viciós

Formats en un resistencialisme antifranquista duríssim —i sobretot llarg— però amb la garantia que el futur era necessàriament nostre, es va arribar amb presses a la restauració de les nostres institucions polítiques convençuts —fent virtut de la necessitat— que la reconstrucció nacional es podia deixar per a més tard, a través d'un gradualisme possibilista. Es tractava d'aconseguir cada cop una mica més de poder sense haver d'esmentar el nom de l'innombrable, és a dir, de la independència i de l'Estat a què dona dret la sobirania nacional. I, en tot cas, l'assoliment d'una relativa normalitat democràtica —tutelada per la remor de sabres— va passar davant de l'esperada normalitat nacional. Però resulta, ai las, que la nació sempre és prèvia a la democràcia: l'existència del poble és prèvia a la seva concreció política en una carta magna. I per això, la Constitució espanyola —ni cap altra del món— no accepta discutir el poble que l'ha fonamentat i pel qual existeix. A la democràcia, quan neix, se li posen noms i cognoms i canviar-los no és pas un procés tan obert com podria semblar.

Ara, al cap de vint anys, sense els aparells propis de l'Estat, que són els que actuen coactivament però fent invisible la seva acció, ja sabem que no es pot afavorir una

identificació nacional que sigui percebuda com una mera adscripció voluntària. Els mecanismes de la «violència simbòlica», aquella que té la virtut d'aconseguir la submissió voluntària del ciutadà a la seva comunitat, aquella que fa prescindible la consciència reflexiva a l'hora d'aconseguir l'adhesió de l'individu a la comunitat i el seu compromís en la defensa d'allò que és presentat com els interessos generals, aquella que naturalitza els àmbits de la pertinença nacional, són en mans de l'Estat.

L'exemple més clar el tenim en els intents de normalitzar la llengua catalana des de les institucions autonòmiques. Qualsevol proposta de regulació que impliqui imposició o sanció és rebuda com un acte coactiu en contra de la llibertat individual. Més que no pas com una defensa de la comunitat i els seus interessos generals, tota regulació normalitzadora és interpretada com una decisió arbitrària i capriciosa en contra de l'estat «natural» de les coses (la «Catalunya bilingüe», el català «que es parla»...). Som incapaços d'invisibilitzar la coacció necessària en nom de la defensa dels interessos generals —de la nació dels catalans— perquè no tenim una estructura de poder que ho permeti. És evident que, en canvi, sí que existeixen constriccions semblants pel que fa a l'ús de la llengua castellana. Però, en aquest cas, la «naturalització» de la coacció les fa imperceptibles. Demanar *Harry Potter* doblat al català o que es respecti una quota lingüística a les ràdios sembla una arbitrarietat que bona part de la mateixa premsa catalana presenta com el caprici d'una minoria exigua. Però si allò que s'enceta és una guerra contra les *majors* per exigir una quota més gran per al cinema espanyol i en espanyol, llavors els mateixos diaris i periodistes no hi veuen cap forma de coacció sinó la defensa d'uns drets nacionals legítims. Aquesta és la diferència entre tenir a favor o no la violència simbòlica de l'Estat, en l'exercici de la qual estan implicats allò que el marxisme en deia els *aparells ideològics de l'Estat*: mitjans de comunicació, intel·lectuals, artistes..., i la mateixa pràctica científica, organitzada segons criteris de classificació estatal.

Ras i curt: amb els febles instruments polítics que tenim no es pot aconseguir el tipus d'identificació amb la nació que hauria de fonamentar-se en la necessària inconsciència de l'adhesió i que és el mecanisme ordinari en qualsevol realitat estatal-nacional democràtica moderna. I, des del meu punt de vista, no és pas que s'hagin utilitzat malament els instruments polítics que tenim, sinó que els que tenim és clar que no serveixen per normalitzar una situació d'indigència nacional.

És per això que, erròniament, ara com fa vint-i-tants anys, se segueix remetent tot possible progrés polític de futur a un camí que és, paradoxalment, contrari al de la veritable normalitat: el de la «presa de consciència nacional», en lloc de l'habitual «inconsciència patriòtica». Com més consciència nacional, es diu, més es podrà pres-

sionar políticament per aconseguir la normalitat nacional desitjada. Però aquest, per definició, és el camí de l'excepcionalitat. És com si es demanés que com més anormalitat aconseguim, més fàcil serà arribar a ser normals. I aquí és on es produeix el cercle viciós. El camí de la presa de consciència és útil només per a minories actives i en períodes o situacions d'excepcionalitat. Demanat a les majories i en contextos que, d'altra banda, són qualificats de normalitat política i democràtica, condueix directament a la catàstrofe.

Traïdors contra il·luminats

Efectivament, la presa de consciència és, històricament, una via il·lustrada i mantinguda des de la resistència. També és així a la vida quotidiana individual: la reflexivitat neix de l'aparició d'un obstacle que trenca la còmoda rutina que fins llavors responia a les expectatives típiques i habituals. La normalitat és tot el contrari de la reflexivitat: és l'adequació de les rutines a unes expectatives inconscients i, com sosté la sociologia, és sobre aquest *món donat per descomptat*, sostingut damunt d'unes *evidències col·lectives*, que es construeix la realitat de la vida quotidiana. La reflexió, doncs, a la vida individual també és un camí il·lustrat i resistent.

Però, des d'un punt de vista social, perquè la presa de consciència resistent funcioni com a mecanisme eficaç —és a dir, perquè es pugui mantenir la plausibilitat del seu objectiu final— necessita una massa crítica suficient o un context prou advers com per justificar-la com a tal. Si no és així —i ara no ho és— la presa de consciència condueix a la minorització i el cansament. Vicenç Villatoro ho va intuir de manera anticipada quan va forjar l'expressió «fatiga de la catalanitat» per referir-se a aquest nou context en el qual la defensa de determinades posicions resistents accentuen la consciència de minoria i, qui no s'hi sent còmode, ha d'abandonar per fatiga.

En definitiva, la presa de consciència confia en el resistencialisme i aquest, en situació de minoria, aboca a la victimització. La conseqüència, des del punt de vista polític, és acabar en la més absoluta irrellevància social. L'experiència d'aquesta irrellevància es pot constatar davant de tantes i tantes accions combatives —sopars, manifestos, concentracions, jornades...—, totes condemnades a ser absolutament ignorades i, per tant, a fracassar en el seu objectiu, més enllà de l'autosatisfacció dels qui es reconeixen com a minoria conscient. En aquests casos, l'esforç invertit per aconseguir el gest inútil passa a ser la mesura del seu valor, al marge de cap efectivitat concreta. I el gest inútil es converteix en ganyota per a qualsevol observador extern.

D'altra banda, cada vegada més, des del resistencialisme, s'exigeixen pureses i radicalismes que, en ser mal rebuts, converteixen la majoria de ciutadans sense consciència en traïdors. D'aquí a desconfiar del poble que es vol salvar, no hi va res.

D'altra banda, la política institucional ja ha mostrat totes les seves possibilitats i límits. Dubto que, excepte en qüestions de detall, fos possible imaginar —amb realisme polític— una millor força política al govern de les nostres institucions que el nacionalisme moderat de Convergència i Unió (CiU). Les seves limitacions són les limitacions de les condicions estructurals del joc que, per dissimular la feblesa, CiU mateix ha amagat. De manera que el pragmatisme inicial, per raó de les regles de joc, ha acabat en col·laboracionisme. I qualsevol crítica a aquest col·laboracionisme és vista com a cosa de quatre il·luminats.

I aquesta és, dibuixat a manera de caricatura, la situació: pel que fa als qui encara reclamen un futur nacional complet, el combat es dona entre una colla de traïdors (els que fan política pragmàtica vistos pels resistents) i una colla d'il·luminats (una minoria intransigent amb consciència nacional vistos pels que fan política institucional). No cal dir que els qui ens volen nacionalment acabats es freguen les mans amb entusiasme.

Les poques virtuts del cercle viciós i decàleg per sortir-ne

a. Avantatges de les minories, les perifèries i la marginalitat

Les situacions de minoria, perifèria o marginació social no són pas desitjables, però també tenen alguns avantatges. I, per tant, el primer que caldria fer és aprofitar a benefici propi els possibles avantatges de la anormalitat nacional. Concretament, en destacaria dos de principals. Un, el de la necessitat de l'autoexigència i el rigor. Es tractaria de recuperar el valor de l'eficàcia i de ser inflexible davant del voluntarisme mediocre que creu que una causa gran pot justificar la pobresa de l'acció. I és que desaparegut el perill extern, s'ha estès un cert tipus de «lluita» sense risc, que prescindeix de les conseqüències de la seva acció i viu en la satisfacció del gest grandiloqüent però inútil. La bona fe s'ha de respectar, però no es pot construir sobre les bones intencions.

El segon avantatge és que l'excepció sol estimular la innovació i les avantguardes. Caldria anticipar-se a la lentitud que produeix en les elits adversàries el càlid confort d'un Estat que abriga i protegeix. La intempèrie nacional, en canvi, obliga a

espavilar-se. En aquest sentit, per exemple, s'haurien d'aprofitar les xarxes de professorat universitari a l'estranger, que podrien esdevenir ambaixades culturals de prestigi. O bé, caldria repensar les estratègies amb vista a una major comunicabilitat del projecte nacional, que durant el franquisme havia aconseguit el suport de les avantguardes artístiques i ara, sovint, és abandonat a la carrincloneria estètica.

b. L'astúcia del feble

Ara bé, a més del rigor i la innovació com a virtuts de qui és políticament feble, cal comptar amb l'astúcia de les estratègies que cal seguir en situacions de desavantatge. En proposaré tres: simular la normalitat que encara no és té, dissimular la debilitat del punt de partida i recórrer al «terrorisme» conceptual que debilita les estructures de plausibilitat del discurs oficial.

Pel que fa a la simulació de normalitat, em referiré a l'experiència exemplar de la revista *Cavall Fort*, que naixia a principis dels anys seixanta amb la convicció de fer un producte «com si» el país fos normal i sense els abandaments patriòtics que hauria estat normal de mostrar. La revista es va proposar copiar una normalitat europea en el terreny de les publicacions infantils de còmic que, quaranta anys després, en alguns casos fins i tot l'ha sobreviscut. És el model que cal seguir encara ara.

En segon lloc, la dissimulació de la debilitat hauria d'anar, sobretot, pel camí d'afavorir dinàmiques integradores que fessin de contrapès a les forces disgregadores a les quals aboca la anormalitat. El cert és que coexisteixen desenes i desenes d'iniciatives de combat nacional, el mal de les quals no és tant la fragmentació, sinó el fet que s'erosionin entre si. Potser perquè combaten amb una clientela molt limitada, la competència entre si sol ocupar tanta energia com la que s'esmerça en la lluita principal. Hauria de ser objectiu principal, doncs, dissimular i disminuir aquesta pèrdua de força.

Finalment, caldria saber introduir elements de confrontació dialèctica des de les pròpies posicions. Cal evitar, doncs, allò tan ingenu del «cap provocació sense resposta» que, en el terreny conceptual —i en els altres— ens porta sempre a lluitar en camp contrari i quan li convé a l'adversari. Desemascarar el nacionalisme dels qui el poden viure de manera invisible, descobrir que són els espanyols que tenen un problema nacional més greu que el nostre en la mesura que si bé nosaltres tenim nom per a un futur país sense ells, ells no en tenen per a una Espanya sense nosaltres, etc., significa portar l'adversari al propi terreny, amb els avantatges que dona triar el lloc i el moment.

c. El decàleg de la nova cultura del catalanisme popular

Però, i més enllà d'aquestes consideracions sobre les virtuts de la feblesa o l'astúcia necessària en tals circumstàncies, allò que considero principal en aquesta hora és orientar el combat per la nació cap a la definició d'un nou catalanisme popular. Un catalanisme que hauria de ser capaç d'anar més enllà de l'estret terreny a què l'ha abocat el joc polític institucional. I per assolir aquest objectiu, proposo el decàleg següent:

1) Abandonar les maneres de fer pròpies de la resistència antifranquista. És a dir, trencar les rutines d'acció i reflexió pròpies d'una situació d'excepcionalitat, la maldat de la qual no calia ni justificar. Com diu el poeta, tot està per fer i tot és possible. Però a diferència d'abans, el bon final de la història ja no el podem donar per descomptat.

2) Dotar el catalanisme d'una profunda dimensió popular. No es pot mantenir l'elitisme resistencialista d'estil predemocràtic ni es pot confiar en el populisme electoralista d'ara. El catalanisme ha de ser de fons popular, menys polític, més social i cultural i més orientat cap a aconseguir una satisfacció afectiva i comunicativa, convivencial, en definitiva, dels nostres ciutadans.

3) Confiar més en les obres que en la fe patriòtica. És a dir, hauríem de fer un catalanisme menys de proclames retòriques —manifestos, crides, declaracions...— i més abocat a l'acció, per tal de mostrar per a què serveix i, en definitiva, que sí que serveix. Menys preses de consciència, doncs, i més celebració viva i pràctica de la fe en el futur del país.

4) Defensar un catalanisme rigorós però no purista. És convenient no caure en purismes estèrils —tan habitual en el terreny lingüístic— sense abandonar una acció rigorosa i exigent. No és la censura de la incorrecció el que ens fa millors, sinó el reconeixement del prestigi d'un treball de qualitat.

5) Combatre tota nostàlgia d'excepcionalitat. I no només perquè no és segur allò de «com pitjor anem, millor», sinó perquè seria contrari al principi de fer un catalanisme popular i orientat al benestar de la comunitat.

6) Aprofundir en la capacitat de comunicació del projecte catalanista. Massa sovint ens refiem dels sobreentesos que fan incomprensible a la majoria els propòsits del catalanisme. I, sobretot, hem de disposar dels instruments adequats, a l'alçada de les circumstàncies, per explicar quin país volem.

7) Formular els objectius en positiu. Cal evitar els discursos negatius, a la contra, a la defensiva, que es refien més en el foment de la por que no pas en l'autoestima i la confiança en el país.

8) Aclarir les ambigüitats conceptuals que afebleixen els arguments i la manera de pensar políticament el país. Independència, sobirania, nacionalisme, regionalisme... són els termes d'un combat polític que busca en el confusionisme conceptual la manera d'escarrapar vots al contrincant. El catalanisme no s'hi ha de deixar atrapar i ha d'utilitzar paraules que li permetin parlar clar i net.

9) Mostrar que interès i patriotisme no es contraposen, sinó tot el contrari. I és que tradicionalment s'ha sostingut, amb una part de raó, que el catalanisme sempre era de peatge, que exigia grans renúncies... I ja és hora d'assenyalar que el patriotisme és la defensa legítima de l'interès general i, per tant, també del de cadascú.

10) Fonamentar el catalanisme en un projecte de futur més que no pas en una reivindicació del present. No es tracta només d'evitar formulacions queixoses i victimites, sinó de demostrar que el catalanisme compta no només perquè és l'expressió d'un dret legítim, sinó sobretot perquè funciona.

I això és tot. Simplement es tracta de sortir de la «fatiga de la catalanitat» per passar no pas a estadis intermitents d'engrescaments fugaçs, sinó a una fase estable de coratge tenaç, amb capacitat per avaluar de manera autocrítica els resultats que s'aconsegueixen. Perquè una cosa és que el camí sigui llarg. L'altra, que ens equivoquem de direcció o, encara més simplement, que no sapiguem cap on anem.

